

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ КОРАБЛЕБУДУВАННЯ
ім. адмірала Макарова
ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ МОРЯ**

КАФЕДРА ФІНАНСІВ

ДОПУЩЕНИЙ ДО ЗАХИСТУ»

завідувач кафедрою

професор НУК, д.е.н.
Рогов Г.К.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

на тему: **«КРЕДИТНА ПОЛІТИКА БАНКУ ТА ШЛЯХИ
ЇЇ УДОСКОНАЛЕННЯ»**

Виконав: студент групи 6441м
Курінний О.М.
(підпис)

Керівник роботи:

Проф. кафедри фінансів, к.е.н.
(посада, науковий ступінь, вчене звання)
Карась П.М.
(підпис)

Миколаїв – 2020 р.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ КОРАБЛЕБУДУВАННЯ ІМЕНІ
АДМІРАЛА МАКАРОВА
Факультет економіки моря

Кафедра _____ фінансів
 Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
 Освітня програма «Фінанси, банківська справа та страхування»

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Гарант освітньої програми
 _____ проф., д.е.н. Рогов Г.К.
 « 27 » квітня 2020 року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ
на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

Студенту _____ Курінному Олександр Михайловичу
 (прізвище, ім'я по батькові)

1. Тема роботи: «КРЕДИТНА ПОЛІТИКА БАНКУ ТА ШЛЯХИ ЇЇ
УДОСКОНАЛЕННЯ»

Керівник роботи _____ проф., к.е.н. Карась Петро Миколайович
 (науковий ступень, вчене звання, прізвище, ім'я по батькові)

Затверджені наказом ректора № 1041уч. від « 27 » жовтня _____ 2020 року

2. Термін подачі роботи _____ 08.12.2020р.

3. Вихідні дані по роботі:
нормативно-законодавча база;
фінансова звітність ПАТ КБ «Приватбанк»;
інформація з сайтів Державної служби статистики, Національного
банку України, Міністерства фінансів України

4. Перелік питань, що належать до розробки:
розкрити сутність і значення кредитної політики банків;
визначити фактори, що впливають на формування і реалізацію кредитної
політики банків; дослідити сучасні тенденції та проблеми вітчизняної
банківської системи; провести оцінку ефективності кредитної політики банків;
розробити рекомендації щодо удосконалення кредитної політики
банків.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень) _____

6. Дата видачі завдання _____

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№	Назви етапів роботи	Терміни виконання етапів роботи	Примітка
1	Систематизація інформації та складання розгорнутого змісту роботи, затвердження його науковим керівником	17.04.2020	
2	Розробка теоретичного розділу	29.05.2020	
3	Розробка аналітичного розділу	25.09.2020	
4	Розробка проектного розділу	20.11.2020	
5	Розробка вступу, висновків, списку використаної літератури та додатків	01.12.2020	
6	Розробка автореферату, презентації кваліфікаційної роботи та доповіді	08.12.2020	
7	Подання кваліфікаційної роботи на попередній захист	08.12.2020	
8	Подання на кафедру фінансів тексту остаточного варіанту роботи, підписаного її керівником, разом з заявою щодо самостійності виконання роботи та ідентичності друкованої та електронної версії роботи	10.12.2020	
9	Подання кваліфікаційної роботи рецензенту	18.12.2020	
10	Подання на кафедру фінансів електронних версії наступних документів у форматі pdf: кваліфікаційної роботи; файлу-опису кваліфікаційної роботи (згідно Додатку до наказу ректора НУК від 19.05.2020 р. за №287-уч); презентації доповіді	18.12.2020	
11	Подання на кафедру фінансів письмового відгуку та рецензії на кваліфікаційну роботу	21.12.2020	

Студент _____ / Курінний О.М. /
(підпис) (ПІБ)

Керівник _____ / Карась П.М. /

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ БАНКУ, ЯК СКЛАДОВОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ЙОГО ДІЯЛЬНОСТІ	9
1.1.Сутність, види і значення кредитної політики банку.....	9
1.2. Фактори, що визначають кредитну політику банку	15
1.3. Методичні основи аналізу кредитної політики банку	25
РОЗДІЛ II. ДОСЛІДЖЕННЯ СУЧАСНОГО СТАНУ КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ БАНКІВ.....	33
2.1. Тенденції функціонування банківської системи України	33
2.2. Аналітична оцінка формування і реалізації кредитної політики банків.....	40
2.3. Оцінка ефективності кредитної політики банків	59
РОЗДІЛ III. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ БАНКУ.....	66
3.1. Підвищення ефективності управління кредитним портфелем банку.	
3.2. Удосконалення механізму формування та реалізації кредитної політики банку.....	77
3.3. Поліпшення системи управління ризиками банківських операцій.	84
РОЗДІЛ IV. ОХОРОНА ПРАЦІ	90
4.1. Організація охорони праці в АТ КБ «ПриватБанк».....	90
4.2. Дослідження і розрахунок кондиціонування повітря в АТ КБ «ПриватБанк».....	92
ВИСНОВКИ.....	99
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	102
ДОДАТКИ.....	108

ВСТУП

Актуальність теми. В сучасних кризових умовах національної економіки, непередбачуваного поширення пандемії COVID-19 результативність заходів зі стабілізації вітчизняної економіки визначається надійністю банківської системи та адекватністю її діяльності реальним економічним умовам. Кредитні операції залишаються головним видом активних операцій комерційних банків, у який вкладається переважна більшість залучених банками ресурсів. Успішність та ефективність банківських кредитних вкладень у різні сектори економіки багато в чому залежить від можливостей керівництва банківських установ здійснювати оптимальне управління кредитним портфелем, забезпечуючи належну ефективність банківської сфери при мінімально можливому рівні ризику. Ефективне управління кредитною діяльністю банків є одним із важливих управлінських важелів, від якості проведення яких залежать фінансові результати їх діяльності. Проте, недосконалий механізм формування та реалізації кредитної політики вітчизняних банківських структур створює суттєву перешкоду на шляху використання нагромадженого в світі досвіду досягнення економічного зростання за допомогою саме фінансово-кредитних важелів управління. Це все зумовлює необхідність дослідження тенденцій та проблем формування та реалізації кредитної політики банків в умовах нестабільного економічного середовища.

Зазначені проблеми знайшли відображення в сучасній економічній теорії, теорії фінансів, банківської справи. Питання економічної природи кредитної політики та окремі практичні аспекти її формування та реалізації знайшли відображення у дослідженнях таких вчених, як Н.Г. Антонов, Васюренко О.В., О.М. Гриценко, А.Г. Грязнова, А.О. Єпіфанов, Г.Г. Коробова, Л.П. Кролівецька, О.І. Лаврушин, І.Д. Мамонова, Є.І. Мешкова, А.М. Мороз, М.А. Пессель, В.Полякова, Г.С.Панова, М.І. Савлук, В.Т. Севрук, І.В. Сало, М.І.

Сивульський, І.В. Шамова та ін. Такі автори, як Боронос В.Г., Влізько О.О., Гайдаржийська О.М., Криклій О.А., Пірог В.В., Мусіюк А.Б., Сідак О.В., Сова О.Ю., Стешенко Е.Д. приділяють увагу проблемі кредитних ризиків та їх наслідкам для банківської системи України. Та слід констатувати, що більшість наукових праць українських і зарубіжних дослідників присвячена аналізу окремих аспектів організації кредитної діяльності в банках. Визнаючи важливість та практичну значимість таких напрацювань, підкреслимо, що в цілому відчувається дефіцит глибоких теоретичних досліджень та практичних рекомендацій стосовно вирішення проблем удосконалення кредитної політики саме з точки зору впливу на ефективність банківської діяльності.

Метою дослідження є узагальнення теоретичних засад та розробка рекомендацій щодо удосконалення кредитної політики банку в умовах нестабільного економічного середовища.

Відповідно до мети у роботі було поставлено та вирішено наступні завдання:

- розкрити сутність і значення кредитної політики банків;
- визначити фактори, що впливають на формування і реалізацію кредитної політики банків;
- дослідити сучасні тенденції та проблеми вітчизняної банківської системи;
- провести оцінку ефективності кредитної політики банків;
- розробити рекомендації щодо удосконалення кредитної політики банку.

Об'єктом дослідження є процес формування та реалізації кредитної політики банку.

Предметом дослідження є теоретико-методичні засади та практичні аспекти формування і реалізації кредитної політики банку в умовах нестабільного економічного середовища

Методи дослідження. Теоретико-методологічною базою магістерської роботи є фундаментальні положення сучасної економічної теорії, наукові

праці вітчизняних і зарубіжних учених із проблематики банківського сектору. Для реалізації поставленої цілі в магістерській роботі використано широкий спектр наукових методів дослідження. Метод аналізу та синтезу застосовувався при дослідженні теоретичних основ формування та реалізації кредитної політики банку. Горизонтальний, вертикальний, коефіцієнтний та факторний аналіз використані у ході аналізу кредитної політики АТ КБ «ПриватБанк». Також у роботі використовувались графічний, табличний, реферативний метод та метод порівняння. Системний підхід застосовувався при розробці рекомендацій щодо удосконалення кредитної політики банку.

Інформаційну базу роботи становлять нормативно-правові акти, монографічні роботи і статті вітчизняних і зарубіжних економістів у фахових економічних виданнях, матеріали науково-практичних конференцій з питань формування та реалізації кредитної політики банку, методичні посібники, офіційна інформація НБУ, внутрішні положення надані банком, дані фінансової та статистичної звітності АТ КБ «ПриватБанк», аналітичні огляди і ресурси Інтернету.

Особистий внесок здобувача. Кваліфікаційна магістерська робота є самостійною науковою працею, наукові положення, результати, висновки і рекомендації якої одержані автором особисто. За результатами проведених досліджень автором опубліковано тези на тему «Грошово-кредитна політика, як чинник збалансованого соціально-економічного розвитку» для участі у Всеукраїнських економічних читаннях «Перспективи морської економічної діяльності в контексті індустрії 4.0» (м.Миколаїв, 2020р.).

Практичне значення одержаних результатів. Практичне значення дослідження полягає в тому, що результати аналізу та рекомендації можуть бути застосовані банками України для вдосконалення своєї кредитної політики.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна магістерська робота викладена на 107 сторінках комп'ютерного тексту. Складається із вступу,

чотирьох розділів, висновків, списку використаної літератури. Робота ілюстрована 8 рисунками, 9 таблицями та додатками. Список використаної літератури включає 61 найменування.

РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ БАНКУ, ЯК СКЛАДОВОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ЙОГО ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Сутність, види і значення кредитної політики банку

Сучасна кредитна політика банків являється однією зі складових ефективності діяльності банківської установи і повинна базуватися на нових економічних умовах і потребах суб'єктів економічних відносин відповідно до загальної стратегії розвитку банку. Крім того, вона повинна включати адекватні стандарти управління кредитним процесом і кредитним ризиком. Кредитна політика банку тільки тоді може бути ефективною, коли вона є науково обґрунтованою і формується відповідно до законів економіки та виявлених закономірностей управління діяльністю банку.

К свідчать результати досліджень науковців, однозначне тлумачення терміну «кредитна політика банку» відсутнє. За інформацією Офіційного сайту Асоціації українських банків, кредитна політика банку визначається як «стратегію і тактику банку щодо залучення коштів та спрямування їх на кредитування клієнтів банку (позичальників) на основі принципів: поворотності; терміновості; диференційованості; забезпеченості; платності». Вчений Лагутін В.Д. додає, що при цьому кредитна політика в розрізі стратегії включає пріоритети, принципи та цілі окремого банку на кредитному ринку, а стосовно тактики – фінансовий та інший інструментарій, що використовується даним банком для реалізації його цілей при здійсненні кредитних угод, правила їх здійснення, регламент організації кредитного процесу [34]. Частіше за все кредитна політика розглядається вітчизняними вченими та практиками як стратегія і тактика банку в сфері кредитних операцій [22]. Серед вчених-економістів поширеною є думка, що економічна сутність «кредитної політики» проявляється в управлінні рухом кредиту у всіх його формах та різновидах. Саме тому кредитна політика – це політика як в сфері надання кредиту (всі його різновиди), і його отримання, так і в сфері оцінки кредитного ризику при проведенні цих операцій.

На думку інших вчених, сутність кредитної політики банку полягає в забезпеченні безпеки, надійності і прибутковості кредитних операцій, тобто в умінні звести до мінімуму кредитний ризик [36].

Отже, на нашу думку, найбільш достатнім є трактуванням кредитної політики банку, як засобу виконання послідовно пов'язаних етапів процесу кредитування, де принципи являють собою основу її визначення і спосіб її здійснення.

У сучасній економічній літературі паралельно існують дві позиції щодо змісту кредитної політики банку. По-перше, кредитна політика на макроекономічному рівні зазвичай розуміється як банківська політика. По-друге, кредитна політика на мікроекономічному рівні розглядається, як правило, як політика конкретного банку в сфері управління кредитним процесом (у вузькому сенсі).

Проте не всі економісти дотримуються даної точки зору. Окремі вчені бувшої радянської економічної школи, вважають, що кредитна політика є ширшим поняттям, ніж банківська політика. Подібна позиція пояснюється тим, що науковці розглядають кредитну політику виключно на макроекономічному рівні як державну політику, а банківську політику – на рівні конкретного банку.

Специфіка діяльності банку, як управляючого економічними відносинами в моделі «кредитор-позичальник», вимагає структурувати кредитну політику банку за основними цілями управління:

- кредитна політика банку, що направлена на управління кредитним потенціалом та внутрішніми кредитними процесами;
- кредитна політика банку, що направлена на управління діяльністю його клієнтів.

Кредитна політика банку, в якості базового елемента процесу управління кредитним портфелем, визначає довгострокові цілі банку в кредитній діяльності, враховуючи загальну спрямованість функціонування банку, а також інструменти і процедури безпосередньої роботи працівників в

процесі здійснення управління.

Для розуміння глибинної сутності кредитної політики банку необхідно чітко визначити її місце і значення в системі банківського менеджменту. Процес управління – це сукупність окремих видів діяльності, направлених на забезпечення функціонування і розвитку системи на користь досягнення цілей, що стоять перед нею. В процесі управління вирішуються два завдання:

- тактичне, що пов'язане із підтримкою стійкості і взаємодії всіх елементів системи;
- стратегічне, що забезпечує розвиток і вдосконалення системи, переведення її в якісно інший стан.

Процес (від лат. processus – просування) в широкому сенсі цього слова – це послідовна зміна в розвитку явищ, станів та змін. Процес у вузькому змісті слова – це сукупність послідовних дій, що направлені на досягнення певних результатів. Зазвичай процеси складаються з окремих етапів (фаз).

Стосовно банківської сфери, то процес управління починається з планування, яке включає широкий спектр елементів, починаючи з визначення глобальної місії банку і закінчуючи розробкою конкретних процедур, правил і програм проведення операцій на різних рівнях управління. У структурі планування діяльності банку кредитній політиці відводиться, проміжне місце між стратегією, яка формує загальні критерії оцінки кредитної діяльності банку на перспективу, і тактикою, що визначає дії кредитного підрозділу банку на короткостроковий період [17].

Виходячи з цього, основні положення кредитної політики банку визначаються місією і стратегією розвитку банку, але є, у свою чергу, основою для розробки тактики, процедур, правил і механізмів її реалізації.

Саме на стадії розробки кредитної політики банку повинні вирішуватися завдання, пов'язані із створенням базових принципів, критеріїв, стандартів і лімітів ухвалення управлінських рішень, обов'язкових для всіх структурних підрозділів банку.

Займаючи найвище місце в ієрархії процесу планування кредитна

політика, у порівнянні з тактикою кредитування, і тим більше правилами і процедурами здійснення кредитних операцій, має визначальний вплив на процес управління, що дає змогу визначити основну властивість кредитної політики в системі управління банком і віднести її до активних інструментів управління.

Оскільки кредитні відносини банку відрізняються значною різноманітністю і можуть приймати різну форму, кредитна політика банку може бути структурована за видами в залежності від специфіки об'єкта управління. Як правило, кредитну політику класифікують за цілями кредитування та суб'єктами кредитних відносин. Однак сучасні тенденції щодо диференціації кредитних відносин дають змогу доповнити вже існуючі класифікації наступними видами кредитної політики: політика банку на міжбанківському ринку кредитів та депозитів; політика обліку векселів; політика здійснення факторингових операцій; політика банку на вторинному ринку цінних паперів; лізингова політика банку [8].

Кредитна політика банку має своє функціональне призначення. Як складова загальної політики банку, кредитна політика виконує як загальні функції, так і специфічні, що властиві лише їй і що вирізняють кредитну політику в загальній структурі банківської політики.

До загальних функцій кредитної політики можна віднести:

- комерційну функцію, що проявляється в цільовій орієнтації банку на отримання прибутку;
- стимулюючу функцію, що проявляється в задоволенні потреб держави та клієнтів банку в кредитних ресурсах;
- контролюючу функцію, що направлена на оцінку кредитних ризиків та їх мінімізацію.

До специфічних функцій кредитної політики слід віднести:

- формування системи цілей управління кредитною діяльністю банку;
- забезпечення узгодженості інтересів різних кредиторів та позичальників;

– оптимізацію окремих кредитних продуктів та кредитного портфелю банку загалом.

Виходячи з цього, кредитна політика банку є одним з найважливіших інструментів запобігання ризикам, а її головне призначення полягає у встановленні ключових принципів, яких мусять дотримуватися менеджери та керівники банку при плануванні кредитної діяльності та видачі кредитів.

Тип кредитної політики банку спрямований на мінімізацію кредитного ризику, що розглядається як пріоритетна мета в здійсненні його кредитної діяльності. Виділяють наступні типи кредитної політики банку [5]: консервативний, поміркований, агресивний (рис.1.1).

Рис.1.1.Характерні особливості кредитної політики банку

Консервативний тип кредитної політики банку спрямований на мінімізацію кредитного ризику разом з бажанням не відставати від загальних

тенденцій ринку. Така мінімізація розглядається як пріоритетна мета в здійсненні його кредитної діяльності. Орієнтуючись на даний тип кредитної політики, банк не намагається отримувати високі доходи за рахунок значного розширення обсягів кредитної діяльності. При застосуванні даного типу кредитної політики характерною особливістю є скорочення кола позичальників та здійснення пролонгації кредитів виключно надійним клієнтам. Суттєво скорочуються строки надання кредиту та його розміри, збільшується вартість кредиту. Наслідком впровадження такої політики може бути досягнення стабільного фінансового стану в короткостроковій перспективі та ймовірність втрати ринку та конкурентних переваг. Методами реалізації даної політики є:

- жорсткі критерії оцінки кредитоспроможності позичальників;
- мінімізація строків надання кредитів та їх обсягів;
- жорсткі умови надання кредиту та підвищення його вартості;
- використання жорстких процедур ліквідації проблемної заборгованості.

Поміркований тип кредитної політики характеризує типові умови її здійснення у відповідності до загальноприйнятих банківською практикою та орієнтується на середній рівень кредитного ризику. Основною метою такої політики є орієнтація на такий рівень кредитного ризику, що дозволяє максимізувати фінансову стабільність банку як у короткостроковій перспективі, так і в довгостроковій. У більшості випадків є відображенням усереднених умов здійснення кредитної політики на ринку з огляду на загальноприйняту фінансову практику.

Агресивний тип кредитної політики за пріоритетну мету ставить максимізацію прибутку у короткостроковій перспективі за рахунок розширення обсягів кредитної діяльності, зайняття більшої частки ринку.

Впровадження такого типу кредитної політики супроводжується ігноруванням високого рівня кредитного ризику, що супроводжує такі операції. Таким чином, кредит поширюється на максимальну кількість

клієнтів, включаючи найбільш ризиковані їх групи. Методами реалізації такої політики є: надання кредитів більш ризиковим категоріям позичальників, збільшення строків надання кредитів та їх розмірів, зниження вартості кредитів до мінімально можливого рівня, надання позичальникам можливості пролонгації кредиту.

1.2. Фактори, що визначають кредитну політику банку

При розробці кредитної політики банкам доводиться враховувати цілу низку факторів, що мають безпосередній вплив на їх діяльність. Фактор (від лат. *factor* той, що робить, виробляє) – це істотна обставина в певному процесі, явищі [12]. Проблеми класифікації різних економічних явищ та процесів одержали широкого поширення у вітчизняній науковій літературі.

Але дослідження проблеми класифікації факторів кредитної політики передбачає передусім звернення до їх загальної класифікації. У відповідності до наукових робіт Г.В. Савицької можна виділити наступні групи факторів:

- за ступенем впливу на результат фактори поділяються на основні та другорядні;
- стосовно об'єкта дослідження – на внутрішні та зовнішні;
- за залежністю від об'єкта дослідження – на об'єктивні, суб'єктивні та змішані;
- за ступенем поширеності – на загальні, приватні та специфічні;
- за часом дії – на постійні та змінні;
- за характером дії – на екстенсивні та інтенсивні;
- за своїм складом – на прості та складні; [19].

Розглянута класифікація факторів є досить повною, вона включає достатній обсяг критеріїв, але, на наш погляд, для якісного дослідження факторів, що впливають на формування кредитної політики банку, загальної класифікації недостатньо.

Щодо поділу факторів кредитної політики за рівнем впливу, то, як

правило, сучасні вітчизняні та зарубіжні вчені-економісти виділяють дві групи чинників, що впливають на процеси формування та реалізації кредитної політики банку: макроекономічні, що діють однаково на всі банки в країні і змінити які у банків немає можливості, та мікроекономічні, такі, що залежать від роботи конкретного банку і підлягають корегуванню зі сторони його керівництва [34].

Кредитна політика банків формується під впливом державної політики України, що проводиться НБУ, Міністерством фінансів, та іншими державними органами, в частині оподаткування банків, визначення порядку виконання окремих видів операцій (з цінними паперами, валютою, банківськими металами) [51].

На наш погляд, для точнішого визначення впливу факторів на кредитну політику банку необхідним є виділення в окрему групу факторів, що пов'язані зі специфікою діяльності підприємств-позичальників банку. Таку точку зору підтримують окремі дослідники кредитної діяльності та політики в банках. Вчений Гуцал І.С. до внутрішніх факторів відносить ті, що пов'язані із конкурентоспроможністю установи банку і, зокрема, фінансовою стійкістю і надійністю банку, а зовнішні – із політичною та економічною ситуацією в країні, законодавчою базою, рівнем розвитку банківської інфраструктури, а також міжбанківською конкуренцією [15]. Так, Р.І.Шевченко розділяє фактори за ступенем керованості на три групи:

- керовані регульовані фактори (що – характеризують якість роботи колективу, якість управлінської роботи),
- умовно нерегульовані або важкорегульовані (чинники та умови, що залежать в основному від передісторії функціонування аналізованого банку);
- некеровані, нерегульовані фактори (фактори й умови, що не можуть бути змінені суб'єктом керування) [57]

Результати дослідження та врахування таких факторів суттєво впливають на формування принципів банківської політики та розробку основних її складових: методики оцінки кредитоспроможності позичальників

та оцінки рівня кредитного ризику.

У першу групу виділено фактори, що здійснюють зовнішній вплив на кредитну політику окремого банку з боку держави, а також державних та місцевих органів регулювання і нагляду (рис.1.2). До них відносяться:

- загальний економічний стан країни та регіону, в якому функціонує банк;
- грошово-кредитна та фіскальна політика державних органів влади, що визначають рівень попиту на банківські кредити;
- кредитні ризики, що виникають на макроекономічному рівні.

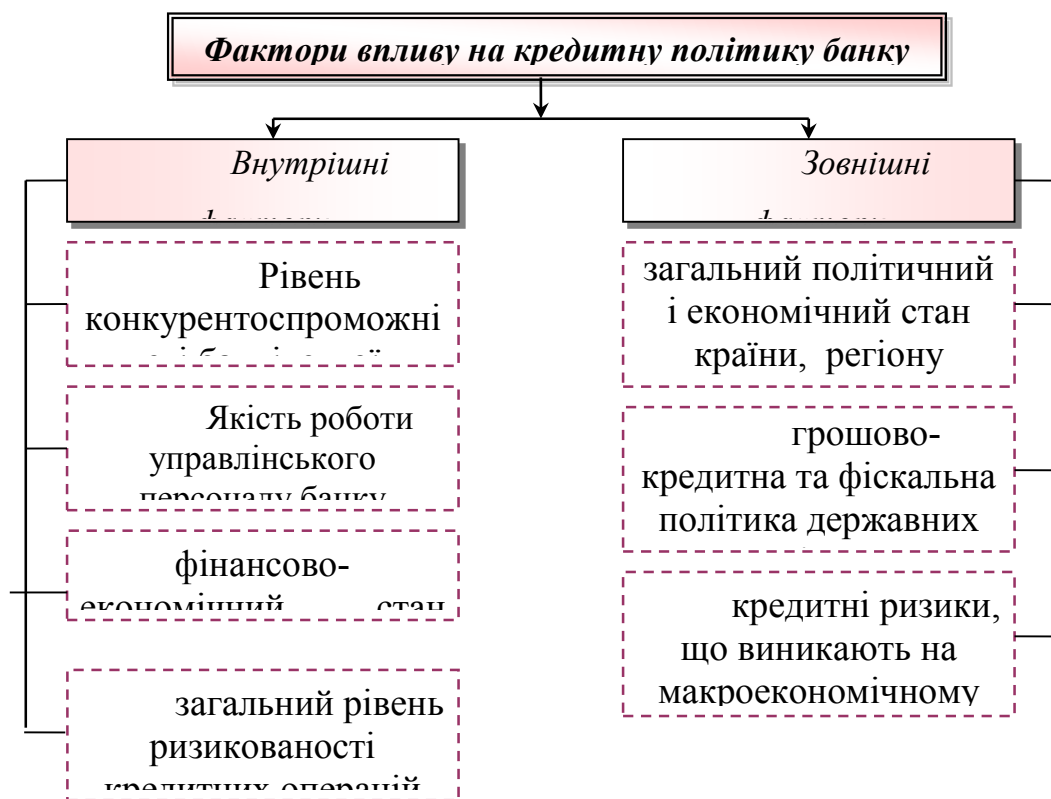

Рис.1.2.Фактори, що впливають на кредитну політику банку

На кредитну політику банку значний вплив має загальний стан економіки країни та регіону, в якому банк здійснює свою діяльність.

Очевидно, що в кризових умовах банківська система не може бути стабільною, адже вона перебуває під впливом інфляції, кризи неплатежів, бюджетного дефіциту, падіння ВВП тощо.

Наявність структурних диспропорцій у вітчизняній економіці, слабе конкурентне середовище свідчать про необхідність структурних реформ, направлених на підвищення конкурентоспроможності та ефективності економіки.

Без подолання структурної слабкості економіки шляхом наполегливого проведення необхідних структурних перетворень надійність та ефективність кредитної політики як на макроекономічному, так і на рівні окремих банків будуть неминуче втрат.

Багато в чому кредитну політику банку визначає грошово-кредитна та фіскальна політика держави, яку проводять Національний банк України та Міністерство фінансів України. НБУ реалізує державну політику, використовуючи загальні методи грошово-кредитного регулювання економіки: встановлення офіційної облікової процентної ставки; проведення операцій на відкритому ринку з валютою та цінними паперами; встановлення економічних норм та нормативів діяльності банків. Політика НБУ відносно грошово-кредитного регулювання економіки шляхом зміни облікової ставки безпосередньо пов'язана, а точніше – багато в чому визначає попит на банківські позики на ринку, тобто потребу в позиках банку з боку його клієнтів.

Зростання можливостей для банку користування додатковими ресурсами (в тому числі по лінії міжбанківського кредиту) сприяє проведенню ліберальнішої кредитної політики, зниженню рівня процентних ставок. З іншого боку, високі ставки податків на банківський прибуток сприяють підвищенню процентних ставок за позиками і обмеженню довгострокових інвестицій.

До другої групи факторів, що визначають кредитну політику банку, слід віднести внутрішні чинники, що генеруються власне банком:

- місія та мета діяльності банку, його спеціалізація;
- стадія життєвого циклу банку та його конкурентна позиція;
- фінансово-економічний стан банку (рівень капіталізації, наявність запасу ліквідності тощо);
- кредитний портфель банку та його якість;
- рівень корпоративного управління;
- загальний рівень ризикованості кредитних операцій;

Стадія життєвого циклу банку визначається тим, як довго банк діє на ринку, чи напрацьована у нього клієнтська база, чи відомим є банк в регіоні тощо. Формулюючи свою власну кредитну політику, банк повинен враховувати стабільність депозитів, характер коливань та види депозитів.

Для зниження ризику ліквідності доцільно розраховувати коефіцієнти стабільності депозитів з урахуванням особливостей діяльності конкретного банку та керуватися отриманими даними при розміщенні депозитів в активи.

Важливо також враховувати вплив процентного ризику, що виникає при формуванні депозитів. Спектр кредитних операцій та послуг, що надаються конкретним банком на певному етапі його функціонування, не є незмінним, раз і назавжди встановленим. Існуючий пакет кредитних послуг постійно розвивається, удосконалюється та пристосовується до змін в економічному середовищі, фінансовій сфері тощо. Критерієм у визначенні видів та характеру операцій і послуг, що здійснюються банком є їх рентабельність та конкурентоспроможність. При цьому банки обов'язково повинні враховувати всі чинники, що на них впливають: попит, пропозиція, собівартість, ціна, етап життєвого циклу, на якому знаходиться кредитний продукт та інші. Слід зазначити, що розробка концепції розвитку конкретного банку в аспекті вдосконалення банківського обслуговування населення має базуватися на принципі необхідності розширення спектру банківських послуг.

Важливим фактором формування кредитної політики в банку є наявність системи сильного корпоративного управління. Корпоративне управління загалом спрямоване на захист інтересів вкладників та зведення до мінімуму

асиметричності інформованості між органами управління банку, його власниками та клієнтами. Цих цілей, як правило, можливо досягти за допомогою схем страхування вкладів, вимог щодо адекватності капіталу, вимог до розкриття інформації (щодо продуктів, послуг та фінансової звітності), систем внутрішнього контролю та нагляду в оптимальному обсязі.

Корпоративне управління також задає схему визначення цілей компанії та визначає способи їх досягнення та моніторингу діяльності. В основних принципах Базельського Комітету з банківського нагляду ставиться особливий наголос на правильних внутрішніх механізмах контролю як на способах сприяння якісному корпоративному управлінню в банках.

Отже, корпоративне управління в банківському секторі включає способи, якими державні установи, Спостережні ради банків та вище керівництво банків регулюють діяльність і впливають на те, як банки: формують корпоративні цілі для забезпечення стійких економічних прибутків своїм власникам; проводять щоденні операції; захищають інтереси вкладників; враховують інтереси інших визначених зацікавлених сторін; спрямовують корпоративну діяльність, щоб виправдати очікування щодо надійності та відповідності чинному законодавству, що регулює банківську діяльність [46].

До третьої групи факторів, відносяться чинники, що пов'язані із специфікою фінансово-господарської діяльності банківських клієнтів-позичальників, а саме: регіональна специфіка клієнтури банку; кредитоспроможність та платоспроможність позичальників банку; кредитні ризики, що пов'язані із діяльністю підприємств-позичальників.

Регіональна специфіка клієнтури банку проявляється в тому, що регіони України є неоднаковими за рівнем свого соціально-економічного розвитку. Є регіони експортно-орієнтовані, сільськогосподарські, промислові регіони та інші. Тому при розробці кредитної політики банку необхідно зважати на специфіку регіональної клієнтури банку. Регіональна специфіка функціонування банку обумовлюється впливом: відносин, що склалися в

регіоні, між банком і його клієнтами; спеціалізацією банківської діяльності та прибутковості; співвідношенням попиту і пропозиції на банківські операції і послуги в даному регіоні. В даний час, коли відбувається процес вільного перерозподілу кредитних ресурсів, кожен банк прагне до розширення своєї діяльності на ринку, привертаючи клієнтуру з різних регіонів країни і організовуючи там свої представництва, філії та відділення.

В Україні постійно спостерігається високий рівень міжбанківської конкуренції, що не може не позначитися на характері діяльності банків, зокрема при підготовці та реалізації кредитної політики.

Кредитоспроможність позичальника означає здатність юридичної чи фізичної особи розраховуватися за своїми зобов'язаннями. Економісти середини ХХ-го століття здатність до повернення боргу, перш за все, пов'язували із моральними якостями господарюючого суб'єкта. Але із розвитком фінансової інфраструктури кредитоспроможність позичальника почали оцінювати з огляду на його мистецтво ведення справи, вид діяльності, ступінь вкладення капіталу в нерухомість, можливість напрацьовувати кошти для погашення позики та інших зобов'язань під час процесу виробництва [49].

Доцільно визначити кредитну спроможність наступним чином:

«Кредитоспроможність підприємства» - це наявність у нього передумов для отримання кредиту та здатність своєчасно повернути його, яка визначається достатнім рівнем фінансових показників підприємства обраних з урахуванням специфіки економічної діяльності та кредитної історії.

Українські банки розробляють власні внутрішні положення та методики аналізу кредитоспроможності позичальника, в основу яких, як правило, покладено методичні рекомендації Національного банку України щодо оцінки банками кредитоспроможності та фінансової стабільності позичальника.

Згідно класифікації, запропонованої професором І.В. Вишняковим, підходи до оцінки кредитоспроможності позичальника можна поділити на класифікаційні моделі та моделі на основі комплексного аналізу. З класифікаційних моделей виділяють прогностні, які дозволяють

диференціювати позичальників в залежності від вірогідності банкрутства, та рейтингові, які групують позичальників в залежності від їх категорії, що встановлюється за допомогою групи розрахункових фінансових коефіцієнтів і їх рівнів значущості.

Рейтингова оцінка дозволяє прогнозувати своєчасність здійснення майбутніх платежів, ліквідність та реальність оборотних активів, оцінити загальний фінансовий стан фірми і її стійкість, а також дає можливість визначення меж зниження об'єму прибутку, в яких здійснюється погашення частини фіксованих платежів. Перевагами рейтингових моделей є простота, можливість розрахунку оптимальних значень, здатність ранжування організацій за результатами, комплексний підхід до оцінки кредитоспроможності (використовуються показники, які відображають різні сторони діяльності позичальника).

Проте рейтингові оцінки забезпечують прозорість та ефективність управлінського процесу. В Україні достатньо розповсюдженою публічною інформацією є рейтинги облігацій, а рейтинги кредитоспроможності підприємств як суб'єктів підприємницької діяльності, спроможних отримати і погасити позики різних видів представлені досить обмежено.

Прогнозні моделі, які утримуються за допомогою статистичних методів, використовуються для оцінки якості потенційних позичальників. При множинному дискримінантному аналізі (МДА) використовується дискримінантна функція (Z), яка враховує кілька разовий параметри (коефіцієнти регресії) і фактори, які характеризують фінансовий стан позичальника (у тому числі і фінансові коефіцієнти).

Методика НБУ, запропонована банкам для розрахунку кредитоспроможності позичальника, носить рейтинговий характер і має комплексний підхід. Механізм оцінки у сучасних умовах складається з двох основних етапів:

- аналіз фінансового стану потенційного позичальника;
- аналіз якісних показників діяльності підприємства.

До якісних характеристик позичальника зокрема належать:

- загальний матеріальний стан клієнта (наявність майна та копій відповідних підтвердних документів на його правовласності, які засвідчуються в установленому порядку);
- соціальна стабільність клієнта (тобто наявність постійної роботи, ділова репутація, сімейний стан тощо);
- вік клієнта;
- кредитна історія (інтенсивність користування банківськими кредитами/гарантіями в минулому та своєчасність їх погашення й сплати відсотків/комісій за ними).

До основних кількісних показників оцінки фінансового стану позичальника – фізичної особи зокрема належать:

- сукупний чистий дохід (щомісячні очікувані сукупні доходи, зменшені на сукупні витрати та зобов'язання) та прогноз на майбутнє;
- накопичення на рахунках в банку;
- коефіцієнти, що характеризують поточну платоспроможність позичальника і його фінансові можливості виконати зобов'язання за кредитною угодою (зокрема, співвідношення сукупних доходів і витрат/зобов'язань позичальника, сукупного чистого доходу за місяць і щомісячного внеску за кредитом та відсотками/комісіями за ним);
- забезпечення кредиту (застава рухомого й нерухомого майна, наявність його страхування, передавання права власності на об'єкт кредитування (житло, автотранспорт тощо)) та його ліквідність.

Класифікація позичальників – фізичних осіб за результатами визначення їх кредитоспроможності (фінансового стану) здійснюється з урахуванням рівня забезпечення за кредитними операціями:

Клас «А» – сукупний чистий дохід позичальника значно перевищує внески на погашення кредиту і відсотків/комісій за ним; обсяг, якість і ліквідність забезпечення за кредитами, що видаються на строк більше одного року, достатні або позичальник має високу особисту кредитоспроможність і

заслуговує на безперечну довіру; немає жодних свідчень про можливість затримки з поверненням кредиту і відсотків/комісій за ним відповідно до умов кредитної угоди.

Клас «Б» – основні характеристики аналогічні або близькі до класу «А», однак імовірність їх підтримування на такому самому рівні є низькою або наявна тенденція (або інформація) щодо можливості їх зниження. Обсяг, якість і ліквідність забезпечення за кредитами, що видаються на строк більше одного року, достатні для погашення в повному обсязі кредиту і відсотків/комісій за ним.

Клас «В» – сукупні обсяги доходів і витрат позичальника свідчать про досягнення граничної межі в забезпеченні погашення боргу, зміну місця роботи (з погіршенням умов), зростання обсягу зобов'язань позичальника, що свідчить про підвищення ймовірності несвоєчасного та/або в неповній сумі погашення кредиту і відсотків/комісій за ним.

Клас «Г» – фінансовий стан позичальника нестабільний. Наявна тенденція і періодично виникають проблеми і з своєчасною сплатою боргу за кредитами та відсотками/комісіями за ним. Є проблеми щодо забезпечення за кредитом (низький рівень його ліквідності тощо).

Клас «Д» – фінансовий стан позичальника незадовільний. Доходи не забезпечують сплату боргу за кредитом та відсотків/комісій за ним. Кредит не забезпечений ліквідною заставою. Практично немає змоги сплатити борг за кредитом та відсотки/комісії за ним, у тому числі за рахунок забезпечення кредиту.

Аналіз і оцінка системи економічних показників діяльності підприємства є важливим і обов'язковим етапом аналізу кредитоспроможності потенційного позичальника.

Банки самостійно встановлюють нормативні значення та відповідні бали для кожного показника залежно від його вагомості (значимості) серед інших показників, що можуть свідчити про найбільшу ймовірність виконання позичальником зобов'язань за кредитними операціями.

Структура клієнтської бази банку визначає метод розрахунку ризиків банку та його рівень. Дрібний позичальник схильний до більшої залежності від випадковостей ринкової економіки, ніж великий. В той же час великі кредити, що видані одному позичальникові або групі пов'язаних між собою позичальників галузі або регіону, часто є причиною банківських банкрутств.

Тому одним із методів регулювання ризиків надання великих кредитів є обмеження їх розміру. У випадках некритичного підходу до вибору клієнтів банку, переважного кредитування клієнтів з нестійким фінансовим станом, зростає ступінь ризику при кредитуванні. Кредитний ризик проявляється і при розосередженні різних рахунків одного і того ж клієнта в кількох банках. Розподіл ризику за терміном є найважливішим чинником в умовах ринкової економіки. Діяльність вітчизняних банків в умовах загальної економічної та політичної нестабільності орієнтована в цілому на короткострокове кредитування позичальників, що дає змогу знизити рівень майбутніх ризиків, пов'язаних зі зміною багатьох зовнішніх та внутрішніх факторів.

1.3. Методичні основи аналізу кредитної політики банку

Аналіз кредитної політики банку відіграє важливе значення у діяльності банківської установи, оскільки від структури і якості кредитного портфеля банку значною мірою залежить його стабільність, репутація та фінансовий успіх. Точна і оперативна оцінка кредитного ризику є найактуальнішим завданням для банку, від її точності й дій великою мірою залежить підвищення дохідності банківської діяльності. Оцінка кредитного ризику є першим етапом у системі керування ризиком. На оцінці ризиків базується їх мінімізація. У процесі оцінки кредитного ризику банк ділить клієнтів за рівнем ризику, виходячи з чого приймають рішення про можливість кредитування, і навіть встановлює ліміт кредитування. Крім названого, від величини кредитного ризику залежить також розмір відсотків за кредитом.

Під час проведення експертної оцінки будь-який банк в оцінці кредитного ризику використовує свої методи, проте є загальні принципи всіх банків. Зазвичай, процес оцінки кредитного ризику може бути розбитий в три етапи:

- Попередня оцінка ризиків.
- Кількісна оцінка кредитного ризику.
- Прийняття рішення про видачу (невидачі) кредиту. Що стосується видачі – розрахунок відсоткової ставки.

На етапі попередньої оцінки здійснюється оцінка кредитоспроможності позичальника. Під кредитоспроможністю позичальника у банківській практиці розуміється здатність юридичної чи фізичної особи повністю у термін розрахуватися за своїми зобов'язаннями. У західній банківській практиці кредитоспроможність сприймається як бажання позичальника, своєчасно погасити дане зобов'язання [20].

У структурі активних операцій традиційно найбільшу питому вагу мають кредитні операції. Це пов'язано з об'єктивною властивістю капіталу спрямовуватися у сфери, де найвища норма прибутку.

Позикові операції являють собою один із найефективніших, тобто прибуткових способів розміщення ресурсів банку. Водночас кредитні операції – це найбільш ризикований вид операцій банку.

Загалом, кредитні операції формують його кредитний портфель. Кредитні вкладення, або кредитний портфель банку є сукупністю усіх позик, наданих банком з метою отримання доходу. Банк може надавати кредити безпосередньо, укладаючи угоду з позичальником, або купувати позику чи частину позики, яка була видана іншим кредитором, через укладення договору з позичальником. Аналіз кредитної діяльності банку передбачає вирішення таких завдань:

- визначення ступеня та типу концентрації ризику кредитного портфеля, його відповідності зовнішньому покриттю і достатності створених резервів покриття фактичних і потенційних збитків;

- оцінювання адекватності кредитного ризику сумі передбачуваного прибутку;
- визначення кредитоспроможності позичальників з метою зниження кредитного ризику;
- визначення ефективності кредитних операцій, що дає змогу вибрати доцільний варіант розміщення ресурсів;
- зниження ризику неповернення позики.

Постійний аналіз кредитного портфеля в системі управління банком дає змогу вибрати варіант раціонального розміщення ресурсів, напрями кредитної політики банку, знизити ризик за рахунок диверсифікації кредитних вкладень, прийняти рішення щодо доцільності надання позики клієнтам залежно від їх кредитоспроможності, галузевої належності, форм власності і т. д. Результати аналізу дають змогу приймати рішення про зміну напрямів та методів кредитування.

Кредитний портфель банку включає агреговану балансову вартість усіх кредитів, у тому числі прострочених, пролонгованих та сумнівних до повернення [32]. Разом з тим до нього не входять:

- відсотки нараховані, але не сплачені;
- зобов'язання видати кредит;
- кредитні лінії, які ще не використані;
- гарантії та акредитиви;
- оперативний лізинг.

Від структури і якості кредитного портфеля банку значною мірою залежить його стабільність, репутація та фінансовий успіх. Тому банку необхідно аналізувати якість позичок, проводити незалежні експертизи великих кредитних проектів і заходів, виявляти випадки відхилення від законної кредитної політики [14].

Для вирішення вищезазначених завдань аналіз кредитних операцій доцільно проводити в такій послідовності:

1) проаналізувати масштаби кредитної діяльності банку порівняно з попередніми періодами та іншими банками;

Для цього необхідно розрахувати наступні показники:

– коефіцієнт частки кредитів у загальних активах банку, який розраховується за формулою:

$$\chi_{\text{к.о}} = \frac{\text{Середні кредитні вкладення}}{\text{Середні активи}}. \quad (1.1)$$

Цей показник може бути розрахований як у цілому за аналізований період, так і на якусь певну дату, тобто на початок, чи кінець періоду. Він показує частку кредитних операцій у загальних активах банку і характеризує кредитну активність банку [4, с.117];

– темп зростання, що визначається як співвідношення суми кредитних вкладень на кінець звітного періоду та суми на початок періоду:

$$I_{\text{зрост}} = \frac{\text{Кредитні вкладення на кінець періоду}}{\text{Кредитні вкладення на початок періоду}}. \quad (1.2)$$

– темп приросту кредитних вкладень розраховується за формулою:

$$I_{\text{приросту}} = \frac{\text{Кредити на кінець періоду} - \text{Кредити на початок періоду}}{\text{Кредити на початок періоду}}. \quad (1.3)$$

Наведені коефіцієнти свідчать про темпи зростання (приросту) чи зниження позикової діяльності банку. При цьому необхідно визначити та проаналізувати будь-які джерела (тобто сегменти портфеля) змін, а також їх впливу на ризик діяльності.

2) проаналізувати рух кредитів, тобто здійснити дослідження фінансової звітності на предмет визначення питомої ваги нових кредитів відносно залишку позикової заборгованості на кінець звітного періоду, відсоток погашення кредитів за звітний період, співвідношення дебетових та кредитових оборотів, достатність резерву на можливі втрати за позиками, розмір прострочених процентів, а також розрахувати відсоток погашення кредитів ($K_{\text{пог}}$) за наступною формулою:

$$K_{\text{пог}} = \frac{\text{Позики, погашені протягом звітнього періоду}}{\text{Залишок кредитної заборгованості на початок періоду} + \frac{\text{Кредити, видані у звітньому періоді}}{\text{Кредити, видані у звітньому періоді}}} \cdot \quad (1.4)$$

3) розрахувати оборотність кредитів за допомогою таких показників:

1. Швидкість обертання позики, або кількість оборотів кредитних коштів (N):

$$N = \frac{\text{Оборот з повернення позики}}{\text{Середній залишок позикової заборгованості}} \cdot \quad (1.5)$$

При цьому оборот з повернення являє собою суму погашених позик або дохід від реалізації кредитів (разом із процентами).

Даний показник (N) характеризує, скільки оборотів здійснюють кредити за аналізований період.

2. Тривалість одного обороту в днях:

$$t = \frac{D}{N} \quad \text{або} \quad t = \frac{D \cdot \bar{\Pi}}{O_k}, \quad (1.6)$$

де t – тривалість одного обороту в днях;

D – кількість днів в аналізованому періоді;

N – кількість оборотів позики за період (швидкість обороту позики);

$\bar{\Pi}$ – середній залишок позики;

O_k – кредитний оборот (дохід від кредитної операції).

4) визначити рівень диверсифікації кредитних вкладень, який дає змогу максимально знизити ризик неповернення позики шляхом проведення аналізу портфельної диверсифікації.

Аналіз портфельної диверсифікації кредитних вкладень здійснюється на основі нормативу максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7), нормативу великих кредитних ризиків (Н8), питомої ваги великих кредитів у загальній сумі заборгованості, кількості великих кредитів та їх середнього розміру, які розраховуються за такими формулами:

$$H7 = \frac{\text{Сума балансових та позабалансових вимог банку до одного контрагента}}{\text{Капітал банку}} \cdot \quad (1.7)$$

$$H8 = \frac{\text{Сума великих кредитів}}{\text{Капітал банку}}. \quad (1.8)$$

5) оцінити повернення позик.

Аналіз погашення позик проводиться за обсягом прострочених позик, переоформлених кредитів, резервів на покриття сумнівних боргів за кредитами та фактами списання безнадійних позик. Найбільшу увагу у процесі аналізу погашення позик слід приділяти такій групі кредитів, як «прострочені». Обсяг та тривалість простроченої заборгованості аналізуються залежно від терміну її виникнення та частки кожної групи в загальній сумі прострочених кредитів [4];

6) провести кількісне оцінювання структури кредитного портфеля залежно від різноманітних класифікаційних ознак.

Таке оцінювання здійснюється шляхом дослідження структури кредитного портфеля в розрізі груп ризику, ступеня забезпеченості, галузевої структури, форм власності позичальників і т. д., а також вивчення динаміки кожної групи, сегментації кредитного портфеля;

7) виявити якість кредитного портфеля з погляду ризику і ступеня забезпеченості кредитів.

Для оцінювання якості кредитного портфеля з погляду кредитного ризику застосовуються такі показники [2, с. 39-41]:

– коефіцієнт покриття класифікованих позик, що розраховується за формулою:

$$K_{\text{п.кл.п}} = \frac{K_{\text{зв.кл}}}{K}, \quad (1.3.9)$$

де $K_{\text{зв.кл}}$ – зважена класифікована позика;

K – капітал.

– питома вага зважених класифікованих позик, що розраховується за формулою:

$$K_{\text{п.зв.кл}} = \frac{K_{\text{зв.кл}}}{\Pi}, \quad (1.10)$$

де $K_{зв.кл}$ – зважена класифікована позика;

Π – загальна сума позик.

– коефіцієнт питомої ваги проблемних позик, що розраховується за формулою:

$$K_{п.п} = \frac{\Pi_{простр}}{\Pi}, \quad (1.11)$$

де $\Pi_{простр}$ – позика з простроченою виплатою процентів та основної суми боргу;

Π – загальна сума позик.

– коефіцієнт питомої ваги збиткових позик, що розраховується за формулою:

$$K_{зб} = \frac{З_{п}}{\Pi}, \quad (1.12)$$

де $З_{п}$ – збитки за позиками, отриманими за аналізований період;

Π – середня або загальна сума позик.

Для оцінювання якості кредитного портфеля з погляду захищеності від можливих втрат використовують такі показники:

– коефіцієнт забезпеченості позики, що розраховується за формулою:

$$K_{з.п} = \frac{З_{п}}{\Pi}; \quad (1.13)$$

де $З_{п}$ – загальна сума забезпечення кредитів (застава, гарантії, страхування тощо);

Π – загальна сума кредитів.

– коефіцієнт забезпеченості збитків, що розраховується за формулою:

$$K_{з.з} = \frac{З_{к}}{C_{п}}; \quad (1.14)$$

де $З_{к}$ – кредитне забезпечення за збитковими позиками;

$C_{п}$ – чисті списання за аналізований період.

– коефіцієнт захищеності позик від втрат, що розраховується за формулою:

$$K_{\text{зах}} = \frac{P_{\text{зб}}}{\Pi}; \quad (1.15)$$

де $P_{\text{зб}}$ – резерви на покриття збитків за позиками;

Π – загальна сума позик.

– коефіцієнт покриття збитків, що розраховується за формулою:

$$K_{\text{п.зб}} = \frac{P_{\text{зб}}}{\Pi_{\text{зб}}}; \quad (1.16)$$

де $P_{\text{зб}}$ – резерви на покриття збитків за позиками;

$\Pi_{\text{зб}}$ – збиткова позика.

– коефіцієнт покриття позик власним капіталом, що розраховується за формулою:

$$K_{\text{з.к}} = \frac{ВК}{\Pi}. \quad (1.17)$$

де $ВК$ – капітал банку;

Π – загальна сума позик.

8) проаналізувати дохідність та ефективність кредитних операцій.

Ефективність кредитної діяльності банку аналізується за допомогою системи показників:

- дохідність кредитних операцій, розраховується за формулою:
- дохідність активів за рахунок кредитних операцій;
- питома вага доходів від надання кредитів в загальній сумі доходів;
- рентабельність кредитних операцій;
- прибутковість кредитних операцій.

Отже, аналіз кредитних операцій банку з погляду ступеня ризику, забезпеченості та дохідності здійснюється на основі аналізу якості його активів за розробленими методиками з використанням таких інформаційних джерел як фінансова звітність і є важливим напрямом рейтингової оцінки діяльності банку.

РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ СУЧАСНОГО СТАНУ КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ БАНКІВ

2.1. Тенденції функціонування банківської системи України

Розвиток ринкової економіки неможливий без формування відповідної інфраструктури, яка б забезпечувала сприятливі умови для господарювання на мікро- та макрорівнях. Одним із елементів інфраструктури виступають інституції, діяльність яких спрямована на обслуговування інтересів суб'єктів економіки у певній сфері [68]. Останні роки для України стали складними у її фінансовій сфері. В умовах військових дій, падіння ВВП, та як наслідок – високої інфляції протягом 2014-2018 рр. країна потерпала від масових банкрутств у банківському секторі. Так, на поточний момент на сайті Фонду гарантування вкладів фізичних осіб йдеться про більш ніж 70 банків, що ліквідуються. Перш за все, фінансовий ринок покинули банки-зомбі, що не мали активів, та «схемні» банки, які існували за рахунок «відмивання» грошей. Також поступово було ліквідовано неплатоспроможні банки, які втратили ліквідність та не змогли обслуговувати клієнтів, а їх акціонери не змогли підтримати банки додатковими надходженнями капіталу. Серед цих фінансових установ, нажаль, було 3 великих банки – «Дельта Банк», «Надра» і «Фінанси та Кредит» [37].

Найбільш впевнено на ринку почувають себе сьогодні державні банки, або такі, що мають значну частку держави у статутному капіталі, адже вони отримують «дофінансування» з бюджету. Також не можна не помітити зростання питомої ваги та значущості для українського банківського сектору іноземного капіталу: недаремно ТОП- 15 найбільш надійних банків у країні у 2016 році очолюють відразу чотири іноземних банки. Рейтинг очолюють такі банки, як: Креді Аґріколь Банк (Credit Agricole, Франція), Кредобанк (PKO Bank Polska, Польща), Райффайзен банк Аваль (Raiffeisen Bank, Австрія), Укрсиббанк (BNP Paribas Group, Франція).

Отже, можна говорити про чітку тенденцію щодо виходу з ринку банківських послуг дрібних банків з українським та змішаним капіталом та прихід в цей сегмент крупних гравців: транснаціональних або великих іноземних банків та держави.

Якщо звернутися до робіт вітчизняних вчених, то вони найчастіше поділяють усі проблеми, що призводять до банківських криз та погіршення ситуації у цьому секторі, на дві великі групи: на зовнішні, які не залежать від керівництва установи та її акціонерів, а також внутрішні, які спричинені чинниками, що існують в середині установи [57].

До зовнішніх причин на сьогоднішній день відносяться:

- загальноекономічна ситуація в країні: істотно підвищують загальну невизначеність ризику у відносинах банків з їх головними контрагентами – вкладниками, позичальниками і регулюючими органами. Так, масова паніка серед вкладників банківських установ, або ж різкі коливання товарних цін, процентних ставок можуть змінити ціни на фінансові активи;
- інфляція, яка впливає на банківський сектор через процентні ставки, ослаблення стимулів для заощаджень і звуження депозитної бази, втечу капіталів за кордон, зміну структури активів і пасивів;
- ринкові реформи – в кінцевому рахунку вони повинні сприяти оздоровленню та розвитку, однак у короткостроковому плані реформи можуть провокувати або посилювати кризові процеси в банківській сфері;
- втрата довіри до банку з боку клієнтів, внаслідок прийняття невірних управлінських рішень;
- рейдерські атаки, які цілеспрямовано направлені на знецінення активів банку, що призводить до їх можливого продажу або ліквідації.

До найбільш поширених внутрішніх причин відносять [6]:

- недотримання законодавства, особливо в частині підтримання необхідного рівня всіх показників;
- обман органів влади, який викликаний приховуванням від контролюючих

суб'єктів інформації про справжній стан з платоспроможністю фінансової установи;

- некомпетентне керівництво, що залежить від рівня корпоративної культури установи;

- спекуляція - надмірна кредитна експансія під час економічного підйому, як правило, служить фактором, що провокує банківські кризи. Зворотним боком кредитної експансії є погіршення якості кредитного портфеля, завищена оцінка забезпечення позик, збільшення кредитного ризику; та ін..

Успішний розвиток і надійність банківської системи в умовах ринкової економіки багато в чому залежать від постановки в банках аналітичної роботи, яка дає можливість реально і всебічно оцінювати досягнуті результати діяльності банків, виявляти їх сильні та слабкі сторони, визначати конкретні шляхи розв'язання проблем, що виникають. Аналіз діяльності банку є основою ефективного управління ним, вихідною базою прийняття управлінських рішень. За допомогою такого аналізу розробляють стратегію і тактику розвитку банку, обґрунтовують плани й управлінські рішення, здійснюють контроль за їх виконанням, виявляють резерви підвищення ефективності проведення активних і пасивних операцій, оцінюють результати діяльності банку, його окремих підрозділів [4].

Банківська система України протягом останніх декількох років знаходиться у стані системної кризи, яка зумовлена сировинною моделлю розвитку національної економіки, постійним дефіцитом довгострокових банківських ресурсів, диспропорціями банківських балансів та неефективними діями монетарного регулятора, що в кінцевому результаті призвело до трикратної девальвації гривні, вразливості банків та їхніх клієнтів до валютних шоків.

В Україні, як і в більшості країн світу, існує дворівнева банківська система, де на першому рівні знаходиться центральний банк – Національний банк України, на другому – комерційні банки. Отримання прибутку через обслуговування

фізичних і юридичних осіб та іншу інвестиційну діяльність є метою комерційних банків.

Сьогодні основу банківської системи складають банки з участю держави в капіталі («Ощадбанк», «Укрексімбанк», «Укргазбанк», «Приватбанк»), які зайняли в різних сегментах ринку нішу понад 50%. Зросла питома вага банків з іноземним капіталом, які витримали вимоги НБУ щодо капіталізації, і українських банків, які витрималися в своїх нішах бізнесу і виконують вимоги регулятора.

В Україні на 01.01.2019 зменшилась кількість діючих банків у порівнянні зі станом на 01.01.2010 р. на 31,3%(рис.2.1)[37].Прослідковується динаміка до зменшення банків з іноземним капіталом. Незначне зростання банків з вітчизняним капіталом відбулось на 01.01.2016 році. Але станом на 01.01.2019 кількість банків з вітчизняним капіталом зменшилась у порівнянні з 01.01.2016 на 36,5%. Ліквідація низки проблемних банків, з одного боку, позитивно впливає на прозорість банківської системи, а з іншого – призводить до погіршення конкурентного середовища та умов надання банківських послуг у зв'язку із суттєвим зменшенням кількості учасників банківського сектору.

Рис. 2.1 Кількість банків України

Разом з цим, найбільючою проблемою у банківському секторі залишається виведення грошей через банківську систему за кордон. Перш за все, мова йде про виведення саме банківських активів та часток співзасновників банку у випадку виявлення проблем в його діяльності. На сьогодні існує п'ять основних схем, через які виводяться кошти. Приблизна оцінка втрат – близько 50 млрд. грн. [].

1. На першому місці – виведення коштів через розміщення їх на кореспондентських рахунках в іноземних банках [33]. Так, існує вимога до зберігання валют, що відносяться до першої групи згідно Класифікатора валют (доларів і євро) на коррахунках в іноземних банках, яку встановлює Національний банк України. Проте під час банкрутства (або найчастіше – псевдобанкрутства) кошти, розміщені на коррахунках в банках країн-членів ЄС та США, списуються. Фонд гарантування вкладів повідомляє про декілька установ, які приймають участь у подібних операціях. Також відомі випадки відкриття коррахунків українськими фінансовими установами у таких європейських банках як Bank Frick and CO AG (Ліхтенштейн), East-West United Bank (Люксембург) і Winter&Co (Австрія). Через вказані установи виведено, за даними фонду, \$746,5 млн. і 52,9 млн. євро [62].

2. На другому місці за популярністю серед схем виведення активів банку за кордон – відчуження активів банку за заниженою ціною. Оцінювачі, вступаючи у змову із співробітниками банку, оцінюють майно, значно занижуючи його реальну вартість. Після цього вказане майно реалізується серед довірених осіб та партнерських організацій. Фонд державного майна оцінює збитки української банківської системи від застосування вказаної схеми у 4,89 млрд. грн.

3. Третє місце серед схем виведення активів банку посідає виведення майна з-під застави. Мова йде про майно, що належить проблемному банку та на яке накладається обмеження щодо можливості його відчуження, оскільки воно виступає у якості майнового забезпечення. Як правило, у такій схемі приймають участь, крім посадових осіб банку, ще й зацікавлені особи з числа державних виконавців виконавчої служби, які незаконно знімають заборону на відчуження,

вилучаючи відповідний запис з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно. Після цього вказане майно швидко реалізується керівництвом банку. Збитки держави від таких операцій оцінюються сьогодні в 12,58 млрд. грн. [64].

4. Четверте місце – за схемою з відступленням прав вимоги за кредитами.

Зокрема, у цій схемі задіяні фінансові та факторингові компанії, які викупають у банків реальні та прибуткові кредитні портфелі за зниженою ціною. Через використання даної схеми банківська система України втратила ще 12,43 млрд. грн. [2].

5. На п'ятому місці, зі збитком в 5,58 млрд. гривень – нецільове використання кредитних коштів. Схема даного злочину виглядає найчастіше наступним чином: керівники банку спільно зі службовими особами інших компаній (кредитних спілок, небанківських фінансових установ або промислових підприємств) отримують у банку кредити на різні виробничі та комерційні цілі на пільгових умовах, тобто за заниженим відсотком. У подальшому ці кошти повертаються у банк-кредитор на умовах субординованого боргу у вигляді депозиту з отриманням значно вищого відсотку за таким депозитом у порівнянні з вартістю кредиту.

В умовах швидкоплинного зовнішнього середовища, прибутковість, а отже і ефективна діяльність комерційних банків є основною складовою фінансової стійкості банківської системи, яка відіграє провідну роль у русі економіки України на шляху ринкових трансформацій. Сьогодні у важкі часи руйнування національного і економічного суверенітету, економічні проблеми в країні вимагають від вітчизняних банків підвищення ефективності банківської діяльності. Провідна роль у вирішенні даного питання відводиться формуванню та регулюванню доходів та витрат банківської системи України. Доходи банку можна представити наступним чином: процентний дохід (доходи за кредити та депозити); комісійний дохід (від операцій, пов'язаних з розрахунково-касовим обслуговуванням); чистий торговельний дохід (від торгівлі іноземною валютою та цінними паперами) та інші доходи (не пов'язані з перерахованими вище операціями). Витратами банку є альтернативні та грошові витрати, що призводять

до зменшення економічної вигоди внаслідок проведення банком фінансових та господарських операцій та проведення операцій по забезпеченню функціонування банку [5]. Вихідними даними для аналізу структури доходів і витрат окремих банків і банківської системи в цілому є структура фінансового результату банків, яка публікується щоквартально на офіційному сайті Національного банку України (табл. 2.1) [17].

Таблиця 2.1

Структура доходів і витрат банків України, %

Показники	01.01.2017	01.01.2018	01.01.2019	Відхилення в структурі, % (+,-)		
				2018-2017	2019-2018	2019-2017
<i>ДОХОДИ</i>	100,0	100,0	100,0	-	-	-
процентні доходи	71,2	69,6	68,8	-1,6	-0,8	-2,4
комісійні доходи	16,4	20,9	24,9	4,5	4	8,5
результат від переоцінки та від операцій купівлі-продажу	4,3	4,1	0,9	-0,2	-3,2	-3,4
інші операційні доходи	5,0	4,1	4,2	-0,9	0,1	-0,8
інші доходи	2,1	0,8	0,9	-1,3	0,1	-1,2
повернення списаних активів	0,9	0,6	0,3	-0,3	-0,3	-0,6
<i>ВИТРАТИ</i>	100,0	100,0	100,0	-	-	-
процентні витрати	26,2	34,7	37,2	8,5	2,5	11
комісійні витрати	2,1	4,7	7,2	2,6	2,5	5,1
інші операційні витрати	3,1	5,7	9,2	2,6	3,5	6,1
загальні адміністративні витрати	11,2	21,6	29,5	10,4	7,9	18,3
інші витрати	0,9	7,4	1,1	6,5	-6,3	0,2
відрахування в резерви	56,6	24,1	13,0	-32,5	-11,1	-43,6
податок на прибуток	-0,1	1,8	2,8	1,9	1	2,9

Як видно з таблиці 2.1, найбільшу питому вагу займають процентні доходи: 71,2 % загального обсягу доходів у 2016 році, 69,6 % у 2017 році, 68,8 % у 2018 році, це свідчить, що процентні доходи мають тенденцію до зменшення. Це пояснюється тим, що кредитування в різних формах було і залишається основним напрямом банківської діяльності.

Комісійні доходи є другим за питомою вагою дже релом банківського прибутку. Питома вага комісійних доходів у загальному обсязі доходів банківської системи за досліджуваний період збільшилась із 16,4 до 24,9 %.

Збільшення питомої ваги комісійних доходів свідчить, що банк має проблеми з отриманням основного процентного доходу і його керівництво, вірогідно, намагається примножити надходження від платних послуг і комісійних, надаючи клієнтам нетрадиційні послуги [9]. Проте значення питомої ваги комісійних доходів може зростати не тільки у зв'язку з проблемами в діяльності, а ще і завдяки розширенню переліку банківських операцій, впровадженню нових продуктів і технологій, збільшенню кількості клієнтів і споживачів банківських послуг.

Структура витрат банківської системи України в цілому відображає такі основні тенденції: процентні витрати, питома вага яких коливається в межах 26,2—37,2 % є основними статтями банківських видатків; відрахування в страхові резерви є другою за обсягом позицією в структурі витрат, питома вага яких значно зменшилась із 56,6% у 2016 році до 13,0% у 2018 році; питома вага адміністративних та інших операційних витрат (що включають витрати на персонал, оренду, утримання основних засобів, господарські, комунальні, транспортні витрати тощо) становить 11,2 - 29,5%.

2.2. Аналітична оцінка формування і реалізації кредитної політики банків

Максимально ефективна робота з проблемними активами і формування додаткових страхових резервів; перехід до дворівневої процедури ухвалення рішення при мікрокредитуванні; централізація кредитних процедур з юридичними особами на рівні кредитного центру головного банку і центрів комерційного кредитування на рівні middle-office є стратегічними

установками, що визначають характер кредитного процесу в банківських установах.

Варто відзначити, що визначальну роль у діяльності комерційних банків відіграють депозитні, кредитні та розрахункові операції, які банк здійснює в сукупності, тому розглянемо детальніше основні операції банків. У діяльності банку важливими моментами є не тільки формування ресурсів, але й ефективне їх розміщення, тому одним з основних напрямів аналізу банківської діяльності є аналіз його кредитної діяльності (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Динаміка показників кредитної діяльності банків України

Показники	01.01.2014	01.01.2015	01.01.2016	01.01.2017	01.01.2018
Активи, млн. грн.	1278095	1316852	1252570	1258643	1336358
Кредити надані, млн. грн.	911402	1020667	1012834	966550	1090914
В т.ч. кредити надані юридичним особам	716341	809060	829800	807208	916466
кредити надані фізичним особам	194441	206681	183033	159342	174448
Частка наданих кредитів в активах, %	71,3	76,4	80,7	76,8	81,6
Прострочена заборгованість за кредитами, млн. грн.	70178	137790	223836	519037	594998
Частка простроченої заборгованості в наданих кредитах, %	7,7	13,5	22,1	53,7	54,5

Як видно з таблиці 2.2, аналізуючи структуру активів та наданих кредитів за 2014-2017 рр. можна зробити висновок про зростання активів банківської системи (на 4,6%) та збільшення банківського кредитування (на 19,7%).

Кредитний портфель суб'єктів господарювання за 2014–2017 рр. збільшився на 27,9%, проте спостерігається знижувальна тенденція щодо кредитування фізичних осіб (на 10,3%). Так, якщо станом на 01.01.2014 р. частка простроченої заборгованості за кредитами у загальній сумі кредитів по банківській системі становила 7,7%, то станом на 01.01.2018 р. вона зросла у 7 разів і становила 54,5%. [29].

З метою зменшення кредитного ризику у банках переважає короткострокове кредитування та кредитування від 1 до 5 років. Протягом 2017 р. зросла питома вага короткострокових кредитів, якщо станом на 01.01.2017 р. питома вага строком до одного року становила 35,1% від сукупного кредитного портфеля банків, то на 01.01.2018 р. склала 45,1%. Водночас питома вага наданих кредитів терміном понад 5 років становила 24,5%. Це є свідченням того, що банківська система є невпевненою у ступені своєї захищеності від майбутніх макроекономічних та політичних ризиків. У період з 2014 по 2017 рр. кредити, надані в національній валюті користувалися більше попитом з боку позичальників, тому постійно зростає їх обсяг. Проте в 2015 р. суми гривневих кредитів зменшились у порівнянні з кредитами в іноземній валюті на 113976 млн. грн. Станом на 01.01.2018 р. питома вага кредитів в іноземній валюті в кредитному портфелі банків становить 44,9%, що свідчить про високий рівень доларизації економіки та притаманні курсові ризики для банків і позичальників[17].

Наприкінці 2016 р. частка фізичних осіб, які користувалися банківськими та небанківськими кредитами становила 8,8%. Це найнижче значення за останні 8 років, у 2008 р. показник досяг максимального значення – 15,9% [17]. Однак у 2017 р. суттєво зросло кредитування населення, зокрема кредити у національній валюті збільшилися на 23,9% до 92,35 млрд. грн., а в іноземній валюті в доларовому еквіваленті скоротилося на 15,3% до 2,66 млрд. дол. США, що пов'язано з існуючою заборонаю кредитування домогосподарств в іноземній валюті. Основною причиною зростання гривневого кредитування населення було перенесення на баланс Приватбанку позабалансових кредитів за схемою Р2Р-кредитування (кредитування фізичною особою фізичної особи, при якому укладають договір з приводу позикової вартості за допомогою посередника – макрофінансової організації чи банку).

Зростання у банків заінтересованості кредитуванням населення зумовлене відновленням попиту та суттєвою вищою дохідністю роздрібних

кредитів, ніж корпоративних. За результатами 2017 р. середнє значення процентної ставки за кредитами, наданими фізичним особам в національній валюті складало 29,3%. Найбільш високі темпи кредитування були у Приватбанку, який забезпечив понад половину зростання гривневих кредитів банківської системи та приватних банків. Протягом 2017 р. Споживче кредитування зросло на 28% [17].

Корпоративний клієнтський портфель за підсумками 2017 р. представлено переважно коротко- та середньостроковими кредитами в національній валюті нефінансовим корпораціям. Чисті гривневі кредити корпораціям у 2017 р. найбільше зросли у іноземних та державних банках: 17,5% та 12,8% відповідно. У 2017 р. кредитування корпоративного сектору в іноземній валюті пожвавилось. Основними причинами такого явища були: значна різниця між ставками у гривні та валюті; відсутність девальваційних очікувань; скасування норми, за якою нестача або відсутність валютної виручки в позичальника з валютним кредитом була ознакою підвищеного ризику позичальника під час розрахунку кредитного ризику.

Корпоративний клієнтський портфель за підсумками 2017 р. представлено переважно коротко- та середньостроковими кредитами в національній валюті нефінансовим корпораціям. Чисті гривневі кредити корпораціям у 2017 р. найбільше зросли у іноземних та державних банках: 17,5% та 12,8% відповідно. У 2017 р. кредитування корпоративного сектору в іноземній валюті пожвавилось. Основними причинами такого явища були: значна різниця між ставками у гривні та валюті; відсутність девальваційних очікувань; скасування норми, за якою нестача або відсутність валютної виручки в позичальника з валютним кредитом була ознакою підвищеного ризику позичальника під час розрахунку кредитного ризику.

Отже, тенденціями розвитку кредитної діяльності банків 2017 року є: зростання частки кредитів у загальних активах банків; істотне зростання суми непрацюючих кредитів, превалювання короткострокового кредитування, перевага надання гривневих кредитів, зростання обсягів споживчого

кредитування. Така стагнація банківського кредитування зумовлена низкою чинників, серед яких: повільні темпи виходу економіки з фінансової кризи; слабкий рівень захисту прав кредиторів та позичальників, недосконале нормативно-правове регулювання у сфері їх захисту; збільшення обсягів проблемних кредитів; відсутність спеціалізованої установи для роботи з проблемними активами; дефіцит довгострокових ресурсів у банківській системі; високі процентні ставки за кредитами; надання кредитів великим підприємствам, які працюють у тих секторах економіки, де спостерігався найбільший спад під час економічної кризи 2014–2015 рр.; обмежений доступ банків до запозичень на міжнародних ринках; відсутність механізму державної підтримки підприємств-позичальників.

Таким чином, для активізації кредитної діяльності необхідна тісна співпраця держави і банків. Держава, зі свого боку, повинна створити такі умови, які б сприяли довгостроковому зростанню економіки, розширенню внутрішнього ринку, збільшенню експорту, підвищенню добробуту населення та забезпеченню політичної стабільності. А банкам необхідно розробити заходи щодо стимулювання кредитно-інвестиційних процесів.

Продовжуючи аналіз загроз безпеці кредитної діяльності банків, вважаємо, що до причин, які можуть спричинити утворення протиріч та конфлікту інтересів учасників кредитної діяльності банків потрібно зачислити проблеми в економічній, політичній та соціальній ситуації в країні.

Водночас вказані сфери формують матеріальну, організаційно-правову та інтелектуальну основу діяльності банків. Якщо ж говорити про умови, в яких закономірно будуть формуватись загрози кредитній діяльності банків, то передусім необхідно вказати на тінізацію економіки України, наявність суттєвих обсягів злочинності у кредитно-фінансовій сфері, боргову кризу у взаємовідносинах банків із своїми клієнтами, кредиторами та власниками, поширення недобросовісної конкуренції на ринку банківських послуг взагалі і у сфері кредитної діяльності зокрема.

Розглядаючи умови, які з певною закономірністю можуть формувати

загрози безпеці кредитної діяльності банків в період залучення ними кредитних ресурсів, насамперед потрібно звернути увагу на тінізацію вітчизняної економіки. Проблемам українського феномену тіньової економіки присвячено чимало наукових праць, окремі державні установи займаються вивченням і контролем ситуації з тіньовою економікою і у численних своїх коментарях подають це явище як досить стійке, яке має тенденцію до зростання в окремі періоди економічного розвитку країни.

За оцінкою Державної фіскальної служби України обсяг тіньової економіки України становить не менше 350 млрд. грн. на рік. Вказані кошти розподіляються наступним чином: зарплата в «конвертах» – 170 млрд. грн., доходи власників активів – виведення безготівкових коштів у готівкову форму або на рахунки в іноземних банках – 100 млрд. грн., неофіційні платежі – 35 млрд. грн., основні кошти, матеріальні ресурси і послуги тіньового сектору – 45 млрд. грн. [33].

У ході досліджень виявлено, що банки час від часу з метою формування своїх ресурсів використовують тіньові кошти клієнтів. Звідси існування у банках в ході формування кредитних ресурсів тіньової їх складової може зумовлювати такі загрози:

- втрата кредитних ресурсів банку через вилучення з них відповідними державними органами тієї частини, яка сформована за рахунок тіньових коштів;
- збитки банків через необхідність сплачувати платежі за штрафними санкціями, які можуть накладатись на них у випадках використання ними тіньових коштів їх клієнтів;
- втрата кредитних ресурсів через виведення їх клієнтами банків у тінь;
- втягування банку у незаконну фінансову діяльність в процесі легалізації клієнтами тіньових коштів.

Значну загрозу банкам становлять втрати від неповернутих кредитів. Показовими тут є дані, що характеризують втрати банків в 2014 р., а також показники неповернутих банкам боргів, які зазнали ліквідації. Зокрема, лише

у 2009–2011 роках банки з дозволу НБУ списали 50 млрд. своїх безнадійних кредитів, а частка простроченої кредитної заборгованості у сукупному кредитному портфелі банків склала 13,5% станом на 01.01.2015 р. [37]. В сучасних умовах ситуація з проблемною заборгованістю не покращилася, про що свідчать дані про структуру непрацюючих кредитів на 01.01.2019 р. показано у табл. 2.3.

Таблиця 2.3

Структура непрацюючих кредитів станом на 01.01.2019 р.

Показники	Обсяг наданих кредитів		в т. ч. непрацюючі кредити		Частка непрацюючих кредитів, %
	В нац. вал.	В іноз. вал.	В нац. вал.	В іноз. вал.	
Кредити корпоративному сектору	892 900		500 263		56,03
	465842	427058	265284	234979	
Кредити фізичним особам (включно із фізичними особами-підприємцями)	174 448		93 353		53,51
	105836	68612	27774	65580	
Міжбанківські кредити	22 046		1 372		6,22
	2358	19508	917	455	
Кредити органам державної влади та місцевого самоврядування	1 519		10		0,69
	1519	-	10	-	
Всього кредитів	1 090 914		594998		54,5
	575736	515178	293985	301013	

Прострочена заборгованість за кредитами станом на 01.01.2019 р. складає більше половини у загальній сумі кредитів, наданих банківською системою. Обчислені дані показують, що найбільша частка непрацюючих кредитів у корпоративному секторі (56,03%), зокрема у національній валюті – 53,0%. Найменші частки проблемних кредитів у легкій промисловості, енергетиці, транспорті та сільському господарстві, найбільші, зумовлені в основному кредитами докризових часів – у будівництві, добувній та хімічній промисловості. Обсяг непрацюючих кредитів фізичним особам переважає в іноземній валюті і становить 65580 млн. грн., що у процентному співвідношенні складає 70,2%. За даними НБУ, серед країн з найбільшими

частками непрацюючих кредитів були Афганістан (у 2010 р. такий показник становив 50%), Нігерія (у 2010 р. – 38%), Екваторіальна Гвінея (2016 р. – 28%) [17].

Висока частка непрацюючих кредитів є одним із ключових системних ризиків банківського сектору, що стримує відновлення кредитування. До зростання цього показника порівняно з кінцем 2016 р. призвели такі чинники: визнання Приватбанком реальної якості кредитів після націоналізації (вплив +15%), зміна методології визначення непрацюючих кредитів (+3,6%); виключення позабалансових активів із розрахунку (+7,4%). Станом на 01.12.2018р. лідерами з найбільшим відсотком непрацюючих кредитів були: ВТБ (95,3%), Приватбанк (86,9%) та Укрсоцбанк (81,8%).

Таке негативне явище здійснює дестабілізуючий вплив на функціонування банківської системи та економіки України в цілому. Також це призводить до збитковості банків, виникнення труднощів у взаємовідносинах кредиторів і позичальників, зниження довіри населення до банківської системи та зменшення кредитування реального сектору економіки України. Змінити ситуацію у банківському секторі України можливо шляхом підвищення рівня фінансової грамотності та посилення фінансової дисципліни клієнтів банківських установ.

Отже, досліджуючи кредитний процес у вітчизняних банках, можемо відзначити, що організація має як певні закономірності, так і специфічні особливості які зумовлені: їх стратегічними завданнями; приналежністю до міжнародних фінансових груп; ступенем централізації (чітким розподілом кредитних повноважень) прийняттям рішень; урахуванням або неврахуванням національних стандартів з організації кредитного процесу зарубіжних країн; характером здійснюваної ними кредитної політики; створенням або відсутністю вертикалей, які покривають всі етапи кредитного циклу; станом адміністрування кредитних операцій; інформаційним і кадровим забезпеченням кредитного процесу; ступенем залучення банками

кредитних брокерів і колекторських агентств; рівнем банківського ризик-менеджменту.

Ефективне зростання обсягів бізнесу, збільшення його частки у банківському секторі України, підтримання довгострокових відносин з клієнтами, успішна конкурентна боротьба з вітчизняними фінансово-кредитними закладами є основною метою стратегії розвитку більшості вітчизняних банківських установ.

Збільшити вартість шляхом підвищення іміджу, конкурентоздатності, в пізнаваності бренда та підвищенні ефективності діяльності це основна стратегічна мета ПАТ «ПУМБ». Посилити ринкові позиції за рахунок перерозподілу ринку; забезпечити стабільну роботу банку (підтримання відповідного рівня ліквідності та платоспроможності); активну роботу в напрямку залученні клієнтських ресурсів; максимальну лояльність до клієнтів; реструктуризацію проблемної заборгованості; розширення спектру послуг відповідно до потреб клієнтів; оптимізацію витрат є основними завданнями банку на найближчий період.

Отже, організацію кредитного процесу визначають спільними рисами банківських стратегій, що характеризують: зростання обсягів кредитного портфеля ПАТ «ПУМБ», також переслідує мету збільшення ринкової вартості банку.

Банки зазнали концептуальних змін при організації кредитного процесу внаслідок створення вертикалей, які покривають всі етапи кредитного циклу:

- управління відносинами з клієнтами тобто їх залучення на обслуговування, збір та регулярний аналіз інформації про них, продаж їм банківських продуктів, встановлення партнерських відносин з ними, супроводження їх операцій, а також ініціювання розгляду їх кредитних запитів протягом життєвого циклу;
- менеджмент кредитних ризиків тобто впровадження інтегрованої системи управління кредитними ризиками, а також їх оцінка на індивідуальному і портфельному рівнях;

- адміністрування кредитних операцій – стандартне обслуговування боргу (документування кредитних операцій, контроль встановленої процедури видачі кредиту, моніторинг і контроль кредитних операцій, розгляд заявок на зміну умов кредитування, контроль процедури погашення заборгованості);
- врегулювання проблемної заборгованості – нестандартне обслуговування боргу (вживання превентивних заходів – проведення ряду інтенсивних заходів щодо погашення заборгованості клієнта;
- врегулювання претензій у досудовому порядку – реструктуризація заборгованості [45].

За даними таблиці 2.4., можемо зробити висновки, що 5 найбільших банків України, надають своїм клієнтам великий вибір кредитів, таких як, кредит на розвиток бізнесу, залоговий кредит, споживче кредитування та ін. Відсоткові ставки та термін у банках різні, все залежить від виду кредитування. Кредит надається лише у національній валюті – гривні.

Таблиця 2.4.

Параметри кредитування у банках України

Назва банку	Види кредитування в банку	Термін кредиту	Валюта	Відсоткова ставка
«ПриватБанк»	Кредитний ліміт, гарантований платіж, залоговий кредит	1-12 міс.	гривня	0,01%-40,3%,
«Ощадбанк»	Кредит на розвиток бізнесу, кредит на купівлі земельної ділянки, кредит на придбання товарів та інші.	від 2 років до 20 років, все залежить від виду кредиту	гривня	27%, 30%, 3% щомісячно від залишку кредиту
«UniCredit Bank»	Кредит на розвиток бізнесу, споживчий кредит	5 р., 7р.	гривня	23,5%, 23,6%,
ПАТ «ПУМБ»	Кредитна лінія, кредит готівкою	3 міс., 36 міс.	гривня	20,49, 22,49%.

Структура заборгованості за неповернутими та простроченими кредитами представлена в табл. 2.5.

Таблиця 2.5.

Структура заборгованості за неповернутими та простроченими кредитами.

	Станом на 30.06.2018		Станом на 30.06.2019	
	Сума, млн.грн.	Питома вага, %	Сума, млн.грн.	Питома вага, %
1-й рівень прострочення (31-90 днів)	64,9	14,9	78,7	18,6
2-й рівень прострочення (91-180 днів)	30,1	6,9	41,1	9,7
3-й рівень прострочення (181-365 днів)	45,6	10,4	42,4	10,1
більше 12 місяців	296,1	67,8	260,6	61,6
Всього	436,7	100,0	422,8	100,0

Широкий і різний перелік спеціалізованих підрозділів, які займаються організацією кредитного процесу використовуються у банках України. Комітети з управління активами і пасивами (КУАП), різного роду кредитні комітети, спеціалізовані (переважно за позичальниками і сегментами) кредитні департаменти, департаменти управління ризиками, юридичні департаменти та служби безпеки є найбільш поширеними. Проте, до формування й реалізації власної оптимальної кредитної політики ставляться більшість комерційних банків, формально підходячи до визначення перспектив розвитку, повноважень співробітників, управління кредитним процесом, стратегічних цілей і дослідження ринкової кон'юнктури.

Стагнація кредитних операцій є свідченням високого потенціалу ризиків, який зберігається в банківській системі, що істотно знижує попит на товари тривалого користування в умовах зменшення реальних доходів населення. Окрім цього, одним з основних чинників є високий попит на

надлишкові резерви, він стримує динаміку грошової пропозиції в економіці. Також відбувається за різними сценаріями стискання корпоративного і роздрібного кредитних портфелів.

Так, більш повільними темпами характеризується стискання корпоративного кредитного портфеля, бо велика кількість банків вдається до зниження відсоткових ставок по своїх позиках, які відчують фінансові труднощі, відкладаючи таким чином проблему відображення поганих кредитів на своєму балансі; для корпоративних клієнтів, які були не в змозі сплачувати здійснюється капіталізація відсотків, додаючи їх до суми основного боргу; для уникнення формування великих резервів застосовують реструктуризацію чи пролонгацію кредитів[47].

Відкриття окремими позичальниками кількох розрахункових рахунків в різних банках також створює проблему, що часом спричиняє недоотримання грошових коштів на рахунок банку, обумовленого в кредитному договорі. Останній внаслідок недоотримання відсоткового доходу й нездатності позичальника погасити взятий кредит за браком коштів може зазнати збитків [48].

Недосконалість використовуваних банками власних методичних підходів, спричиняє завищення ними вимог до кредитної застави, а відтак дискримінацію порядних позичальників. Серед закономірностей кредитної політики, що формується і реалізується комерційними банками, які, за класифікацію НБУ входять до різних груп за обсягом активів: дотримання вимог диверсифікації кредитного портфеля: за секторальною, географічною, галузевою, продуктовою, строковою, особистісною, валютною ознаками), відмова від найбільш ризикових напрямів кредитування, превалювання якості позичальника над якістю застави, надання переваги максимально ліквідній формі забезпечення кредиту, врахування регіонального чинника при визначенні вартості забезпечення, підвищення рівня ризик-менеджменту, зменшення рівня проблемної заборгованості [45].

Планування кредитної політики по регіональним відділенням

починається з аналізу фінансово-економічного стану регіонального управління, очікуваного за рік, що передує плановому.

Регіональні управління визначають заходи, які здійснюватимуться в плановому періоді щодо оптимізації ринкових ризиків з урахуванням розвитку активних операцій, операційної діяльності, ринку банківських продуктів, інформаційних технологій у відповідності з чинними політиками, методиками та процедурами з управління ризиками банку.

Відповідно до аналізу економічної ситуації, фінансово-економічного стану регіону, прогнозних змін за продуктами в розрізі клієнтських груп та частки регіонального управління банку на ринку банківських послуг регіональні управління складають прогноз (очікуваний за звітний рік та на наступний плановий період) за такими групами кредитних продуктів:

- комерційні кредити;
- кредитні лінії;

Основою для планування є затверджені спільним засіданням комітету з управління активами та пасивами та фінансового комітету основні фінансові цілі та параметри для складання бізнес-плану, планового балансу та бюджету, у складі яких визначені відповідні цілі, параметри та планові показники кредитної політики.

Наступним кроком є аналіз макроекономічної ситуації та фінансового ринку, який складається з аналізу макроекономічного та клієнтського середовищ, позиції банку на ринку банківських послуг, мережі установ інших банків, цін на продукти порівняно з іншими банками та можливостей для зростання бізнесу.

При аналізі клієнтського середовища визначається сукупність банківських продуктів та послуг, що надаються клієнтам в розрізі таких клієнтських груп (на останню звітну дату року, що передує плановому):

- фізичні особи;
- суб'єкти господарювання;

- державні установи.

Завершальним етапом аналізу макроекономічного середовища є проведення SWOT- аналізу фінансово-економічним департаментом з метою визначення переваг та недоліків можливостей та загроз щодо розвитку банківської установи.

Кредитна політика щодо корпоративних клієнтів в 2019 році була спрямована на:

- пошук нових економічно перспективних позичальників;
- збільшення лімітів кредитування по діючих позичальниках, які демонструють позитивну динаміку розвитку бізнесу;
- удосконалення кредитної роботи, що сприяє оперативному розгляду кредитних заявок, якісному й своєчасному задоволенню потреб клієнтів у кредитних ресурсах.

Стратегічною метою в кредитуванні корпоративних клієнтів у 2019 році було забезпечення збереження якості та дохідності кредитного портфеля та його планове нарощення.

Кредитна політика щодо населення в 2019 році була спрямована на розширення спектру кредитних послуг для населення, підвищення конкурентоспроможності Банку на ринку роздрібних банківських послуг.

В АТ КБ «ПриватБанк» формуванням та реалізацією кредитної політики займається кредитний комітет банку. На засіданнях кредитного Комітету основними питаннями, що розглядаються є наступні:

- розробка кредитної політики;
- цінова політика банку на основі моніторингу процентних ставок в різних валютах основних банків-конкурентів і ситуації на ринку;
- затвердження понадлімітних кредитних операцій, лімітів на банки-контрагенти;
- моніторинг ефективності кредитної діяльності і якості кредитного портфеля банку;

– розгляд крупних кредитних проектів і кредитної політики напрямів і регіональних підрозділів банку.

Проводяться один раз на тиждень засідання Кредитного комітету. Департамент фінансового ризику займається управлінням кредитного ризику, що є одним із головних елементів при формуванні та реалізації кредитної політики банку.

Основний вид фінансових ризиків для банку є кредитний ризик. Поява якого спричинена, несвоєчасним виявленням проблемних кредитів і недостатністю створених під них резервів, а також недосконалістю кредитного контролю в банках. Розробка і реалізація заходів щодо запобігання або мінімізації пов'язаних з ним втрат є основними напрямками регулювання. Це передбачає створення стратегії управління кредитним ризиком, тобто основ політики, прийняття рішень таким чином, щоб вчасно й послідовно використовувати всі можливості розвитку банку й одночасно підтримувати ризики на прийнятному й керованому рівні. Мінімізація кредитного ризику передбачає здійснення комплексу заходів, спрямованих на зниження ймовірності настання подій або обставин, що призводять до кредитних збитків, та на зменшення розміру потенційних кредитних збитків.

Порядок формування та використання резервів для покриття втрат від кредитної діяльності банку регламентується положенням НБУ «Про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків», затвердженим постановою Правління НБУ №23 від 25 січня 2012р. із останніми змінами та доповненнями. Внутрішньобанківський нормативний документ, що регламентує порядок формування резервів відповідно до вимог НБУ розроблено фахівцями банку. Незалежною є формалізована на рівні ІТ - системи оцінка рівня обслуговування активів. Крім цього, для обмеження ризиків при проведенні активних операцій банку діє система лімітування повноважень, що приймаються банком.

Відповідно до ієрархії системи встановлюються централізовані ліміти повноважень. Централізовано проводиться встановлення лімітів повноважень першим особам РП (керівникам і заступникам), виробляється Департаментом контролю ризиків Напрямку «Ризик-менеджмент» Головного офісу і затверджується наказом по банку. Рішення на видачу кредиту ухвалюється на Кредитному Комітеті РП, якщо сума кредиту не перевищує встановлений ліміт повноважень керівника РП.

Операції по роздрібних кредитах, що надаються в точках продажів, авторизується на рівні кредитного центру ГО і центра рішень напрямку «Кредитні картки» відповідно до лімітів. Управління кредитними ризиками підкріплюється автоматичним запитом в базу списку неблагонадійних займів і кредитну історію клієнта. Забезпечення кредиту повинно відповідати низці вимог, так як його прийняття дозволяє забезпечити покриття можливих втрат при неповерненні заборгованості за кредитом, основними з яких є: ліквідність, законність, можливість довгострокового зберігання.

Кредитна політика АТ КБ «ПриватБанк» має основні напрями, що визначають характер кредитного процесу: дотримуватись балансу залучених коштів і активів по кожному middle-office за пріоритету нарощування пасивів; максимально ефективну роботу з проблемними активами і формуванню додаткових страхових резервів; централізацію кредитних процедур з юридичними особами на рівні кредитного центру головного банку і центрів комерційного кредитування на рівні middle-office; перехід до дворівневої процедури ухвалення рішення при мікрокредитуванні.

Проаналізувавши статистичні дані, можемо зробити висновки, що інше майно є найбільш поширеним видом забезпечення кредитів. На 01.01.2019р. їх частка становила 76,51%, що на 19,77% більше ніж на 01.01.2016р. Тобто, можна зробити висновок, що банк активно здійснює кредитну діяльність, а також проводить ризикову кредитну політику, тому банкові варто поліпшити

політику щодо видавання кредиту, контролю за поверненням позик, а також контролю за його забезпеченням.

Проаналізувавши кредитний портфель АТ КБ «ПриватБанк», можемо виділити такі проблеми, які присутні у банку: недостатньо досконала система оцінки кредитоспроможності позичальника; недостатня оптимізація кредитних вкладень за рівнем галузевого ризику з урахуванням потенційної ефективності.

Банк здійснює кредитну діяльність на підставі ліцензії НБУ. АТ КБ «ПриватБанк» має кредитні операції з індивідуальними та корпоративними клієнтами. Кредитування індивідуальних клієнтів має такі програми: авто в кредит; розстрочка; ломбардний кредит. Для діючих клієнтів ПАТ КБ «ПриватБанк» (по зарплатних картах або маючих позитивну кредитну історію – до 25000 грн) застосовується процедура прискореної ідентифікації (пластикова карта ПриватБанку з фотографією або паспорт). Ухвалення рішення (оформлення кредиту). На підставі проведеної бесіди кредитний експерт ухвалює рішення щодо видачі кредиту. Визначальними факторами при ухваленні рішення є фінансовий стан позичальника, своєчасність оплати комунальних платежів, загальна характеристика клієнта (згідно протоколу Експрес-перевірки). Суми комунальних платежів повинні відповідати інформації про витрати клієнта в анкеті.

Всі клієнти перевіряються на наявність іншої заборгованості по системі банку та за значенням «статусу кредитоспроможності - припустимі значення статусу - «4», «5», «0».

Сума кредиту, що відповідає заявленим цілям, обговорюється із клієнтом у ході первісного контакту й повинна бути така, при якій клас позичальника має значення «А», «Б» або «В» (і не більше 15000 грн. для нових клієнтів, 25000 грн. для клієнтів, що мають позитивну історію в банку, зарплатну карту або рекомендовані співробітниками банку) [7].

Рішення про видачу кредиту оформляється протоколом кредитного комітету відповідного рівня при наявності повного пакета документів.

Для отримання кредиту (або його частини) Позичальник зобов'язується не пізніше дати планованого отримання кредиту надати в Банк вимогу в довільній формі із зазначенням суми кредиту і терміну його надання.

Якщо кредит надається в іноземній валюті, то для сплати страхових платежів Позичальник доручає Банку:

- провести списання коштів з позикового рахунку Позичальника, в розмірі, еквівалентному сумі заборгованості по сплаті страхових платежів за рахунок коштів Позичальника в національній валюті України на дату сплати, і продаж списаної іноземної валюти на Міжбанківському валютному ринку України (за курсом МВРУ для цієї операції на дату її проведення), з відшкодуванням Банку витрат на сплату зборів, комісій та вартості наданих послуг. При цьому Позичальник доручає Банку оформити заявку на продаж коштів в іноземній валюті на МВРУ від імені Позичальника;

- після надходження гривневого еквівалента від продажу позичкових коштів на поточний рахунок Позичальника, Позичальник доручає Банку провести перерахування чергового страхового платежу з зазначеного поточного рахунку на рахунок страхової компанії на виконання договору страхування.

Якщо повне погашення кредиту здійснюється в дату, відмінну від вказаної в цьому договорі, то останньою датою погашення відсотків, розрахованих від попередньої дати погашення до дня фактичного повного погашення кредиту, є дата фактичного погашення кредиту.

Житло в кредит. Банк зобов'язується надати Позичальнику кредитні кошти шляхом видачі готівки через касу та/або перерахування на рахунок, вказаний в Заяві (Договорі приєднання). Позичальник доручає Банку здійснювати погашення заборгованості за цим Кредитним договором у передбачені цим Договором терміни за рахунок коштів, розміщених на рахунку Позичальника, відповідної платіжної картки, емітовані АТ КБ "ПриватБанк". Номер рахунку вказаний у Заяві (Договорі приєднання). Зазначене доручення Позичальника не підлягає виконанню Банком у разі

пред'явлення Позичальником документа, що підтверджує сплату заборгованості іншим способом. Кредит надається в обмін на зобов'язання Позичальника по поверненню Кредиту, сплати відсотків, винагороди у зазначені цим Договором терміни.

Авто кредитування. За цим Договором Банк зобов'язується надати Позичальнику Кредит у розмірі та на умовах, встановлених в цьому розділі Умов і правил, Договорі приєднання, а Позичальник зобов'язується прийняти, належним чином використовувати, повернути Кредит та сплатити відсотки за користування Кредитом, а також інші платежі відповідно до умов Договору. Кредит надається на умовах забезпеченості, повернення, строковості, платності та цільового характеру використання.

Кредитний ліміт на розрахунковий рахунок. Кредитний ліміт встановлюється без застав за наявності договору поруки, підписаного керівником або засновником підприємства, чи третьою особою (за узгодженням з банком). Розмір ліміту розраховується індивідуально та залежить від оборотів за рахунком.

За рахунок кредитних коштів на розрахунковому рахунку підприємство завжди зможе:

- оплатити платежі за контрактами, представницькі витрати;
- сплатити податки, збори, інші обов'язкові платежі;
- виплатити зарплату, кошти на відрядження тощо.

Гарантовані платежі. Завдяки послугі підприємство зможе провести безготівкові розрахунки з партнерами частково або повністю за рахунок ліміту фінансування, що наданий банком, у заздалегідь вибрану дату. Партнери отримають від ПриватБанку гарантію оплати, а підприємство зможе проводити з ними розрахунки за рахунок наданого банком ліміту фінансування під 4% річних на строк до 365 днів.

Тарифи по кредитах юридичних осіб АТ КБ «ПриватБанк» наведено в таблиці 2.6.

Тарифи по кредитах юридичних осіб АТ КБ «ПриватБанк»

Види кредитування в банку	Термін кредиту	Сума кредиту	Валюта	Відсоткова ставка
Кредитний ліміт на розрахунковий рахунок	до 30 днів	До 500 000 грн	Грн.	32% річних
Гарантовані платежі	до 365 днів	До 200 000 грн	Грн.	4% річних
Кредит під заставу	Строк депозиту мінус 1 день	80% від депозиту	Грн.,USD, EUR	2% річних

Після надання підприємством необхідних документів для отримання кредиту, АТ КБ «ПриватБанк» здійснює оцінку фінансового стану підприємства.

В АТ КБ «ПриватБанк» не має вибору оптимального кредитування, клієнту фактично надається кредит, кредитна лінія чи овердрафт. Як правило не надаються такі види кредиту, як обліковий, акцептний, авальний, інвестиційний, не проводиться схема торгового фінансування і саме головне банк не працює з підприємством як єдина система для вибору оптимального виду кредиту.

Оцінка фінансового стану підприємства здійснюється з метою виявлення основних факторів, що впливають на фінансову благо спроможність компанії, а також для того, щоб зробити прогноз тенденцій зміни росту і розробки стратегій розвитку бізнесу.

Оцінка фінансового стану підприємства проводиться за допомогою оцінки складу і структури активів компанії, їх руху та стану, оцінки складу і структури джерел позикового і власного капіталу, аналіз характеристик і властивостей фінансової стійкості компанії. Аналіз фінансового стану є аналітичною процедурою, за допомогою якої можна виявити слабкі сторони фінансового механізму бізнесу і передбачити найбільш ймовірне його розвиток. Також аналіз передбачає розробку рішень для зниження і повного усунення ризиків.

2.3. Оцінка ефективності кредитної політики банківської установи

Оцінка ефективності кредитної політики банку АТ КБ «ПриватБанк» є важливим заходом, адже кредити є найприбутковішим банківським активом. Таким чином, від того наскільки грамотним є управління кредитною політикою залежать прибутки банківської установи. Основним завданням при проведенні оцінки ефективності управління кредитною політикою АТ КБ «ПриватБанк» є виявлення того, чи забезпечує поточна діяльність з кредитування максимально можливу дохідність при мінімальному рівні ризику.

АТ КБ «ПриватБанк» має у своїй організаційній структурі спеціальні комітети, метою діяльності яких є забезпечення ефективної кредитної діяльності банку. До таких комітетів відносяться:

1. Загальний Кредитний комітет та Кредитні комітети бізнес-напрямків приватних клієнтів та клієнтів малого і середнього бізнесу, які приймають рішення щодо прийняття банком кредитного ризику при кредитуванні, випуску гарантій та акредитивів, узгоджують ліміти в розрізі контрагентів, оцінюють якість активів банку та готують пропозиції щодо формування резервів на покриття можливих збитків від їх знецінення;

2. Комітет з питань управління активами та пасивами, який щомісячно розглядає собівартість пасивів та прибутковість активів і приймає рішення щодо політики відсоткової маржі, розглядає питання відповідності строковості активів та пасивів і надає відповідним підрозділам банку рекомендації щодо усунення розбіжностей у часі, що виникають;

3. Тарифний комітет, який щомісячно аналізує співвідношення собівартості послуг та ринкової конкурентоспроможності діючих тарифів, відповідає за політику банку з питань операційних доходів;

4. Комітет по роботі з проблемною заборгованістю, який координує діяльність підрозділів банку з метою підвищення ефективності роботи з проблемною заборгованістю;

5. Комітет з управління операційним ризиком, який займається запровадженням системи ефективного контролю за операційним ризиком, розробки та затвердження заходів мінімізації наслідків подій операційного ризику та попередження виникнення подій операційного ризику;

6. Моніторинговий комітет, який створений з метою впровадження в банку ефективного процесу моніторингу кредитної заборгованості позичальників бізнес-напрямку корпоративних клієнтів.

Процес управління кредитної діяльністю у АТ КБ «ПриватБанк» регламентується наступними внутрішньобанківськими нормативними документами:

- Концепція управління ризиками в системі АТ КБ «ПриватБанк» від 11.02.2003;
- Положення про політику управління кредитними ризиками АТ КБ «ПриватБанк» від 21.01.2001 р. №123;
- Положення про кредитну політику АТ КБ «ПриватБанк» від 20.06.2001 №1325;
- Положення про порядок кредитування у АТ КБ «ПриватБанк» від 24.07.2001 № 1475;
- Положення про кредитування фізичних осіб в системі АТ КБ «ПриватБанк» від 15.09.04 № 258 та ін.

Окрім перерахованих вище положень, пов'язаних зі здійсненням кредитних операцій у АТ КБ «ПриватБанк», важливе значення також мають посадові інструкції працівників та технологічні карти, які вказують працівникам установи на їх обов'язки та на порядок дій, якого необхідно дотримуватися в процесі надання кредиту та його подальшого обслуговування.

Високий рівень ставки кредитування можна пояснити впливом різноманітних чинників як на рівні держави так і на рівні банківської установи.

До макроекономічних чинників відносять:

- розмір облікової ставки НБУ;
- темп інфляції у країні;
- попит на банківські кредити;
- ставки банків-конкурентів та ін.

До мікроекономічних чинників відносять:

- параметри кредиту (його розмір, цільове призначення, строк кредитування);
- оцінений рівень ризику від здійснення кредитування;
- витрати на оформлення кредиту і контроль за станом кредитної заборгованості;
- характер відносин між банком і клієнтом;
- норма прибутку від інших активних операцій.

Ясвідчать статистичні дані, темпи росту процентних доходів від кредитних операцій перевищують темпи росту загального обсягу процентних доходів. Вказана ситуація призвела до підвищення питомої ваги процентних доходів за кредитними операціями у загальному обсязі процентних доходів банку. Так, станом на 01.01.2017 року розмір цього показника склав 95,8 %, станом на 01.01.2018 року – 96,7 %, станом на 01.01.2019 року – 98,4 %. Таким чином, за досліджуваний період відбулося підвищення цього показника на 1,6 в.п.

Слід відзначити, що протягом досліджуваного періоду відбувалося збільшення абсолютного розміру кредитування як фізичних так і юридичних осіб. Найбільший обсяг доходів банківська установа отримувала від кредитування корпоративних клієнтів. За аналізований період відбулося підвищення процентних доходів від кредитування корпоративних клієнтів на 4329632 тис. грн., темп росту за період аналізу склав 118,7 %. Підвищення абсолютного значення процентних доходів призвело до підвищення питомої ваги за період аналізу на 3,44 в.п. Також відбулося й підвищення розміру процентних доходів від кредитування фізичних осіб. Станом на 01.01.2017

року обсяг процентних доходів від кредитування фізичних осіб банківською установою дорівнював 5320853 тис. грн. (24,8 %), станом на 01.01.2018 року – 5436054 тис. грн. (25,4 %), станом на 01.01.2019 року – 5969773 тис. грн. (26,9 %). Тобто за аналізований період відбулося підвищення процентних доходів від кредитування банком фізичних осіб, темп росту за період аналізу склав 104,8 %. Слід зазначити, що не зважаючи на тенденцію підвищення абсолютного значення процентних доходів від кредитування населення, відбулося зниження питомої ваги за період аналізу на 2,1 в.п.

Отже, за досліджуваний період відбулося збільшення обсягів процентних доходів від кредитування банківською установою як корпоративних клієнтів так і фізичних осіб. Однак найбільший обсяг процентних доходів АТ КБ «ПриватБанк» отримував від кредитування юридичних осіб. Адже як вже зазначалося вище, найбільший обсяг кредитних операцій припадав на обслуговування юридичних осіб. Таким чином, формування кредитного портфеля у якому найбільша питома вага належить кредитам, які надані юридичним особам дає можливість банківській установі підвищувати доходи від кредитної діяльності, а також мінімізувати ризики кредитування.

Другий етап оцінки ефективності управління кредитною політикою банківської установи передбачає визначення кредитних ризиків. Кредитний ризик є одним з основних видів ризику, властивих операціям банку, та проявляється у тому, що одна сторона не зможе виконати свої зобов'язання за фінансовим інструментом, і, як наслідок, інша сторона зазнає фінансових збитків.

Одним із методів оцінки кредитних ризиків є їх кількісна оцінка, коли всі активи (балансові і позабалансові), що несуть у собі кредитний ризик зважуються за ваговими коефіцієнтами ризику. Тому, для дослідження якості кредитного портфеля АТ КБ «ПриватБанк» доцільно провести його якісний аналіз, з метою визначення ризиковості діяльності банку. Кредитний портфель, зважений за ступенем ризику станом на 01.01.2017 року складає

4283766 тис. грн., станом на 01.01.2018 року – 4975455 тис. грн., на 01.01.2019 року складає 5765643 тис. грн. Тобто за аналізований період відбулося підвищення можливих обсягів збитків за операціями з кредитування на 4430188 тис. грн., що є негативною тенденцією. Таким чином, можна зробити висновок відносно того, що зростання масштабів кредитної діяльності АТ КБ «ПриватБанк» призвело й до збільшення абсолютних розмірів можливих втрат від кредитування. Однак ефективність управління ризиками від операцій з надання кредитів не знизилася, про що свідчить обрахований показник, який характеризує ймовірність понесення втрат на одну гривну кредитної заборгованості.

Для визначення ризику сукупного кредитного портфеля доцільно провести обрахунок показників, які характеризують рівень кредитного ризику та рівень захищеності кредитного портфеля від можливих витрат.

Оцінка показників рівня захищеності кредитного портфеля АТ КБ «ПриватБанк» від можливих втрат показала, що банківська установа прагне мінімізувати вплив зовнішніх ризиків на кредитні операції, що досягається шляхом формування достатнього розміру резервів та високої долі забезпечених кредитів у загальному кредитному портфелі банківської установи.

Третій етап оцінки ефективності кредитної політики банківської установи АТ КБ «ПриватБанк» передбачає аналіз показників, які широко використовуються у міжнародній практиці для визначення якості управління кредитними операціями. З методики аналізу ефективності управління кредитними операціями банківської установи, що наведена у попередньому розділі, випливає необхідність обрахування коефіцієнту ефективності управління кредитним портфелем банку. Значення цього показника дає можливість зробити остаточні висновки щодо кредитної політики АТ КБ «ПриватБанк». Коефіцієнт ефективності управління кредитним портфелем банку АТ КБ «ПриватБанк» наведено у таблиці 2.7.

Таблиця 2.7

Динаміка показників ефективності управління кредитним портфелем
АТ КБ «ПриватБанк»

№ п/п	Назва статті	період			Відхилення (+,-)за період аналізу
		01.01.2017	01.01.2018	01.01.2019	
1.	Показник ризику кредитного портфеля, %	17,6	17,9	18,7	1,1
2.	Коефіцієнт ефективності управління кредитним портфелем банку	1,03	1,16	1,00	-0,03
3	фактична ставку дохідності кредитного портфеля	25,7	27,0	25,7	0,00
4	процентна ставка без ризику, %	7,8	7,6	7,2	-0,6

Таким чином, за досліджуваний період відбулося збільшення показника ризику кредитного портфеля на 1,1 в.п., що є позитивним явищем, адже свідчить про підвищення питомої ваги резервів на одиницю кредитної заборгованості банківської установи. Величина коефіцієнта ефективності управління кредитним портфелем банку зменшилася на 0,03. Слід зазначити, що зниження цього показника є негативним явищем, адже позитивним напрямком змін вважається його підвищення.

РОЗДІЛ 3. НАПЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ БАНКУ

3.1. Підвищення ефективності управління кредитним портфелем банку

Питання якісного управління кредитним портфелем мають важливе значення серед проблем управління активами банківської установи. Управління кредитним портфелем банку є складовою банківського менеджменту, який можна визначити як систему управлінських заходів, що здійснюють відповідні організаційні структури для забезпечення неперервності та своєчасного руху кредитних ресурсів, метою яких є досягнення як мікро, так і макроекономічних пріоритетів. До мікроекономічних пріоритетів слід відносити : стійкість банківської структури , збереження та прибутковість ресурсів банку та його клієнтів. Макроекономічні пріоритети лежать у сфері стабілізації національної грошової одиниці, максимальної активності в використанні матеріальних та грошових ресурсів в економіці.

Процес підвищення ефективності управління кредитного портфелю включає такі основні стадії:

- робота банку по організації видачі кредиту. На цій стадії оцінюється, затверджується і документально відображається кредитний ризик, визначається доцільність операції і її вплив на стан кредитного портфелю;
- вивчення кредитної справи. Дана стадія передбачає розробку прогнозу з урахуванням ступеня ризику від моменту видачі кредиту до його повного повернення;

- моніторинг за боржниками за відповідними конкретними угодами, ризикованими кредитами і рівнем їхньої концентрації за видами ризиків;
- контроль за процесом погашення заборгованості.

Підвищення ефективності системи управління кредитним портфелем банку може здійснюватись такими методами: оптимізація структури кредитного портфелю; використання автоматизованого керування кредитним портфелем банку; ризик-менеджмент кредитного портфелю (рис.3.1).

Рис.3.1. Методи удосконалення управління кредитним портфелем банку

Оптимізацію вже сформованого кредитного портфелю можна проводити лише шляхом зміни його структури. Змінити структуру кредитного портфелю можна, застосувавши:

- коректувальні дії на окремих боржників: профілактичний контакт з боржником з метою підтвердити добросовісні наміри і платоспроможність (може включати також запит у бюро кредитних історій),
- робота з поточною заборгованістю («софт-коллекшн») – нагадування по

телефон і т.п., позасудове стягнення («хард-коллекшн») – вимоги по телефону,

- особисті зустрічі з боржником, робота з родичами,
- реструктуризація заборгованості (продлонгація терміну, зниження розміру щомісячних платежів, списання штрафних санкцій, зміна валюти кредитного договору) [21].

Використання автоматизованого керування кредитним портфелем банку передбачає впровадження певного програмного продукту («Collect Advantage»), розроблений для умов національної економіки фірмою ООО "МДЦ-консалтинг". Програма «Collect Advantage» орієнтована на роботу з портфелями простроченої заборгованості, включаючи їх оцінку. Вказаний програмний продукт розв'язує весь комплекс завдань з підготовки даних для аналізу, виявлення поведінкових характеристик позичальників, прогнозування грошових потоків з погашення кредитів і оптимізація дій на боржників. Також ця програма надає інтерфейс для аналізу, прогнозування, сегментації портфелів й оптимізації сумарної цінності портфеля) [3].

Однією із складових вдосконалення управління кредитним портфелем є також ризик-менеджмент кредитного портфелю, який проводиться за допомогою методів диверсифікації, встановлення внутрішньобанківських лімітів, формування резервів для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями комерційних банків, а також сек'юритизації активів. Оптимізувати управління кредитним портфелем можна при коректному оцінюванні ефективності [4]. Зокрема, для АТ КБ «Приватбанк» можна запропонувати декілька заходів з метою покращення кредитного портфеля банку (табл.3.1).

Таблиця 3.1.

Напрями удосконалення процесу кредитування у АТ КБ «ПриватБанк» за можливими ризиками

№	Заходи	Результат	Вид ризику
1	Запровадження нових кредитних	Застосування індивідуального підходу до кожного позичальника при оцінці його	Ризик відсутності стабільних і плато-

	продуктів для юридичних осіб	фінансового стану, обігових коштів, масштабів виробничо-комерційної діяльності та репутації при запровадженні револьверного та контокорентного кредитів.	спроможних клієнтів, яких би задовільнили умови кредитування
2	Запроваджен ня нових кредитних продуктів для фізичних осіб	Розроблення оптимальних умов кредитування для найменш захищених верств населення (студентів, пенсіонерів, інвалідів) із використанням більш послаблених вимог до позичальника.	Ризик неплатежу по кредиту
3	Створення програми кредитування стартового капіталу СПД	Детальна оцінка підприємницького проекту з врахуванням всіх аспектів щодо ризиків, терміну окупності та можливого прибутку від кредитування даного суб'єкта підприємницької діяльності.	Ризик відсутності вдалих проектів
4	Удосконален ня маркетингової політики (створення позитивного іміджу банку)	Проведення систематичних рекламних заходів через ЗМІ та інтернет, прес-конференцій, розповсюдження рекламних буклетів тощо, заохочення існуючих клієнтів та мотивації персоналу до залучення ними нових клієнтів, проведення благодійних заходів.	Ризик не покриття затрат, направлених на здійснення всіх заходів
5	Розширення складу фінансових коефіцієнтів	Підбір та розроблення фінансових коефіцієнтів для всебічного аналізу майбутнього позичальника, враховуючи не лише фінансові показники його діяльності, а й інші аспекти, такі як ділова репутація, сімейний стан.	Ризик відсутності значної кількості клієнтів, що мають відповідати всім встановленим параметрам оцінки
6	Збір проблемної заборгованості	Індивідуальний підхід під час збору проблемної заборгованості, враховуючи кожен окремо взяту справу та оптимізація процесу для прискорення розгляду справ.	Ризик не реалізації заставленого майна позичальника

Слід відзначити, що внутрішньобанківський контроль за якістю кредитного портфеля і факторами ризику, є одним із найважливіших напрямків внутрібанківської роботи. Цю роботу необхідно розглядати не тільки з погляду економічної безпеки банку, у зв'язку з учиненням яких-небудь зловживань його службовцями або несумлінними клієнтами, але і як засіб визначення стану ліквідності банківських операцій, ступеня концентрації їхньої ризикованості, ефективності розміщення власних і залучених коштів. Інакше кажучи, аналітичний внутрішньобанківський контроль необхідно розглядати як систему керівництва факторами ризиків, а також як інструмент прогнозування і здійснення ефективної грошово-кредитної політики банку. Як

перший, так і другий аспекти внутрішньобанківській системи контролю спрямовані на підтримку стабільної роботи банківського закладу.

При правильній організації роботи і взаємодії відповідних служб банку ризики можна зводити до мінімуму, але жоден із ризиків не може бути усунутий цілком. Водночас, надмірна обережність може позбавити банк прибуткових можливостей, що, як уже відзначалося, є основним джерелом його прибутку. З іншої сторони надмірна, непродумана ризикованість створює для банку загрозу загубити не тільки прибуток у виді відсотків за надані кредити, але і кредитні кошти. Для більш повного їхнього урахування в процесі застосування визначаються найбільш важливі, внутрішньобанківські методи зниження кредитних ризиків:

- 1) вибір менш небезпечних видів і режиму проведення активних кредитних операцій у залежності від рівня надійності позичальника і ряду інших чинників;
- 2) лімітування витрати позичальником кредитних коштів,
- 3) диверсифікація позичок.

З метою запобігання високому кредитному ризику, можна застосовувати, деякі проміжні ліміти (з урахуванням максимального ліміту на загальну суму кредитів):

- кредити на придбання, розвиток або будівництво комерційних та житлових будинків, іпотечні позики на купівлю будинків і квартир (за винятком першого або другого будинку чи квартири, в якій планує проживати позичальник), не повинні перевищувати 100% власного капіталу банку;

- споживчі позики - не більше 150% власного капіталу банку;

- кредити комерційним підприємствам не повинні перевищувати 500% власного капіталу банку;

- кредити торгівельним та збуто-постачальницьким організаціям не повинні перевищувати 350% власного капіталу банку;

- іпотечні кредити (сукупні іпотечні кредити) не повинні перевищувати 150% власного капіталу банку.

В сучасних умовах банки не завжди можуть пристосуватись до кризового стану в країні та певної нестабільності у політичній сфері. Проблеми банківського кредитування продовжують впливати на загальний фінансовий стан банківської системи України. Станом на 1 січня 2017 року частка наданих кредитів у структурі загальних активів банків України становила 80,1% [3]. Частка довгострокових кредитів зменшується, що є негативним явищем, оскільки свідчить про погіршення довіри до позичальників з боку банківських установ та проблемами, які мають суб'єкти господарювання, стосовно інвестиційної активності. Але в Україні існують і можуть поглиблюватися суттєві проблеми в розвитку промислового комплексу, зокрема, внаслідок поширення пандемії COVID-19. Основними з них є існування диспропорцій у промисловості України, і головне – це залежність виробничого потенціалу промисловості від стану його інвестування, що підкреслює важливість саме довгострокового кредитування в розвиток промисловості держави як стратегічного завдання для банківських структур. Це, в свою чергу, вимагає достовірної оцінки фінансового стану позичальників-юридичних осіб, яка здійснюється шляхом розрахунку базового інтегрального показника фінансового стану. Методичною основою визначення базового інтегрального показника фінансового стану є метод багатофакторного дискримінантного аналізу. Базовий алгоритм багатофакторної дискримінантної функції для розрахунку інтегрального показника банк розраховує за такою формулою:

$$Z = a_1 K_1 + a_2 K_2 + a_3 K_3 + a_4 K_4 + a_n K_n - a_0 \quad (3.1)$$

де Z - інтегральний показник;

$K_1, K_2 \dots K_n$ - фінансові коефіцієнти, що визначаються на підставі даних фінансової звітності боржника - юридичної особи для великого або середнього підприємства. Для малого підприємства замість зазначених коефіцієнтів застосовуються коефіцієнти $MK_1, MK_2 \dots MK_n$;

$a_1, a_2 \dots a_n$ - параметри, що визначаються з урахуванням вагомості та

розрядності фінансових коефіцієнтів і щорічно актуалізуються Національним банком України на підставі даних фінансової звітності боржників - юридичних осіб. Банк для актуалізації параметрів дискримінантної моделі подає до Національного банку України відповідну інформацію щодо даних фінансової звітності боржників - юридичних осіб за формою та у строки, установлені Національним банком України;

a_0 - вільний член дискримінантної моделі, значення якого щорічно актуалізуються Національним банком України.

Модель розрахунку інтегрального показника боржника - юридичної особи визначається залежно від виду його економічної діяльності на підставі даних форми 2 "Звіт про фінансові результати" річної фінансової звітності боржника - юридичної особи за останній звітний період не рідше ніж один раз на рік, виходячи з максимального значення питомої ваги доходу від певного виду діяльності (у процентах) у загальному обсязі чистого доходу (виручки), отриманого від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг). Зокрема, розрахунок інтегрального показника боржника - юридичної особи має використовувати такі моделі в залежності від виду діяльності (формули 3.2-3.7):

- виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів

$$Z = 0,035 \times K_1 + 0,04 \times K_2 + 2,7 \times K_3 + 0,1 \times K_6 + 1,1 \times K_7 + 1,2 \times K_8 + 0,05 \times K_9 - 0,8 \quad (3.2)$$

- Переробна промисловість та добувна промисловість, виробництво та розподілення електроенергії, газу та води

$$Z = 0,025 \times K_1 + 1,9 \times K_3 + 0,45 \times K_6 + 1,5 \times K_8 + 0,03 \times K_9 - 0,5 \quad (3.3)$$

- Сільське господарство, мисливство лісове господарство, рибальство, рибництво

$$Z = 1,3 \times K_3 + 0,03 \times K_4 + 0,001 \times K_5 + 0,61 \times K_6 + 0,75 \times K_7 + 2,5 \times K_8 + 0,04 \times K_9 - 0,2 \quad (3.4)$$

- Будівництво

$$Z = 0,02 \times K_1 + 1,7 \times K_3 + 0,01 \times K_4 + 0,3 \times K_6 + 0,4 \times K_7 + 2,9 \times K_8 - 0,1 \quad (3.5)$$

- Оптова та роздрібна торгівля, діяльність готелів та ресторанів

$$Z = 1,03 \times K_3 + 0,001 \times K_4 + 0,16 \times K_6 + 0,6 \times K_7 + 2,9 \times K_8 + 0,08 \times K_9 - 0,14 \quad (3.6)$$

- Транспорт та зв'язок

$$Z = 0,07 \times K_2 + 1,27 \times K_3 + 0,32 \times K_6 + 1,98 \times K_8 + 0,04 \times K_9 + 0,04 \times K_{10} - 0,15 \quad (3.7)$$

де- K_1 : Коефіцієнт покриття (ліквідність третього ступеня, Current Ratio)

- розраховується як відношення поточних (оборотних) активів до поточних зобов'язань позичальника та показує рівень покриття поточних зобов'язань оборотними активами. Характеризує рівень дотримання золотого правила фінансування. Якщо коефіцієнт покриття менше одиниці, то це означає, що короткострокові джерела фінансування використовуються для фінансування необоротних активів. Збереження такої ситуації протягом тривалого періоду своїм наслідком має неплатоспроможність підприємства.

- K_2 : Проміжний коефіцієнт покриття (ліквідність другого ступеня, Net Quick Ratio) – розраховується як відношення монетарних оборотних активів (чиста реалізаційна вартість дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги, векселі одержані, грошові кошти та їх еквіваленти) до поточних зобов'язань. Показує здатність позичальника погашати свої поточні зобов'язання за рахунок ліквідних оборотних активів та вимог. Характеризує очікувану платоспроможність позичальника у короткостроковому періоді, що відповідає середній тривалості погашення дебіторської заборгованості.

- K_3 : Коефіцієнт фінансової незалежності - розраховується як відношення власного капіталу до валюти балансу. Показує питому вагу власного капіталу в загальній сумі джерел фінансування і характеризує фінансовий ризик (ризик структури капіталу) позичальника. Чим більше значення цього коефіцієнта, тим більш фінансово незалежним є позичальник та меншим ризик структури капіталу.

- K_4 : Коефіцієнт покриття необоротних активів власним капіталом - розраховується як відношення власного капіталу до суми необоротних активів. Характеризує рівень ризику фінансування необоротних (довгострокових) активів, які, здебільшого є низьколіквідними. Показує наскільки необоротні активи профінансовані за рахунок власного капіталу

позичальника.

- K_5 : Коефіцієнт рентабельності власного капіталу (Return on Equity, ROE) - розраховується як відношення прибутку/збитку підприємства після оподаткування (чистого прибутку) до величини інвестованого власниками капіталу. Інвестований власниками капітал приймається як сума статутного та додаткового капіталу. Показує ефективність використання інвестованого власниками капіталу підприємства.

- K_6 : Коефіцієнт рентабельності продажів по EBIT (EBIT-Margin)- розраховується як відношення показника EBIT (результати операційної діяльності до сплати відсотків за користування позиками та податків) до чистої виручки від реалізації продукції. Характеризує ефективність операційної діяльності позичальника.

- K_7 : Коефіцієнт рентабельності продажів за чистим грошовим потоком від операційної діяльності - розраховується як відношення чистого грошового потоку від операційної діяльності (без урахування змін в чистих оборотних активах та з урахуванням сплачених відсотків і податків на прибуток) до чистої виручки від реалізації продукції та інших операційних доходів. Коефіцієнт характеризує ефективність основної діяльності позичальника з точки зору генерування грошових потоків, які можна спрямувати на інвестування та погашення заборгованості. Він показує чистий грошовий потік від операційної діяльності, який припадає на одиницю виручки від реалізації продукції та інших операційних доходів. Чим вище значення фінансового коефіцієнта, тим більша частина виручки від реалізації продукції залишається в розпорядження підприємства.

- K_8 : Коефіцієнт рентабельності активів за вільним грошовим потоком - розраховується як відношення суми чистих грошових потоків від операційної та інвестиційної діяльності (без урахування змін в активах) до валюти балансу (середньорічної). Коефіцієнт показує величину чистого грошового потоку, що генерується позичальником із внутрішніх джерел, який припадає на одиницю активів підприємства. Чим вище значення фінансового коефіцієнта, тим

ефективніша діяльність позичальника.

- K_9 : Коефіцієнт оборотності оборотних активів - розраховується як відношення чистої виручки від реалізації продукції до середньорічної вартості оборотних активів. Показує ефективність використання оборотних активів підприємства та швидкість їх обертання.

- K_{10} : Коефіцієнт оборотності позичкового капіталу за грошовим потоком - розраховується як відношення чистого грошового потоку від операційної діяльності (без урахування зміни в чистих оборотних активах та з урахуванням сплачених відсотків та податків на прибуток) до позичкового капіталу. Чим вищим є значення коефіцієнта, тим вищою є здатність позичальника погасити наявну заборгованість за рахунок чистих грошових потоків від операційної діяльності.

Коректуючі заходи банку щодо позичальників можуть включати: проведення переговорів щодо умов погашання боргу; зниження рівня заборгованості за рахунок кращого управління оборотним капіталом; залучення консультантів (з технічних, маркетингових або фінансових питань); продаж активів; рефінансування активів; рекомендації про зміну обслуговуючого банку, підтримку з боку держави, отримання додаткового забезпечення; компроміс; надання відстрочення з умовою ретельного контролю за діяльністю позичальника (проведення регулярних зустрічей та отримання точної фінансової інформації).

В країнах з розвиненою ринковою економікою для оцінки кредитоспроможності клієнтів застосовуються методики якісного аналізу, що базуються на агрегованих кількісних та якісних характеристиках позичальника. На основі комплексної оцінки визначається питома вага та пріоритетність кожного критерію з метою вираження суми бальних оцінок. Потім складається таблиця ступені ризикованості та прийняття рішення. На базі отриманих експертних оцінок та питомої ваги критерію визначається сукупна оцінка кредитного ризику по кожному окремому позичальнику та

приймається рішення про кредитоспроможність клієнта – потенційного позичальника, доцільність видачі йому кредитних коштів.

В практиці банків США використовуються «Правила шести „Сі»», в яких критерії відбору клієнтів позначені словами, які починаються з літери «Сі» (character - характер позичальника, capacity – фінансові можливості, cash - грошові кошти, collateral - забезпечення кредиту, conditions – загальні економічні умови, control - контроль) [28].

Англійськими банками для аналізу кредитоспроможності клієнта широко використовуються принципи кредитування, визначених в моделях комплексного аналізу таких як:

- *CAMPARI* (Character -репутація позичальника, Ability - здатність повернути кредит, Marge - дохідність операції, Pourpose -цільове призначення кредиту, Amount - сума кредиту, Repayment - умови погашення, Insurance -забезпечення),
- *PARTS* (Purpose – призначення отриманих позичкових коштів, Amount – розмір позички, Repayment – повернення кредиту та відсотків, Term – строк, на який надається кредит, Security –забезпечення повернення кредиту)
- *PARSER* (Person – репутація потенційного клієнта, Amount – обґрунтування суми кредиту, що запрошується, Repayment – визначення можливості погашення позики, Security – оцінка забезпечення, можливість реалізації застави, Expediency – доцільність надання позики, Remuneration – винагорода банку (відсоткова ставка) за кредитний ризик).

У світовій практиці досить широко застосовуються такі системи аналізу кредитоспроможності як:

- *MEMO RISK* (Management – якість менеджменту, Experience - досвід, Market – загальні обставини для бізнесу позичальника, Operations – оцінка бізнесу позичальника, Repayment – визначення можливості погашення кредиту, Interest – відсоткова ставка, Security - забезпечення, Kontrol - контроль)

- 4FC (чотири основи кредитоспроможності : Management quality - якість менеджменту, Industry dynamics –специфіка галузі та її динаміка, Security realization – забезпечення та можливість реалізації застави, Financial condition – фінансовий стан позичальника) [4].

Таким чином, перспективним шляхом удосконалення оцінки кредитоспроможності позичальників комерційних банків є розробка та подальше вдосконалення єдиної рейтингової системи за такими напрямками:

- вдосконалення інформаційного забезпечення – надання аналітикам банку достатнього обсягу якісної інформації, що відповідає критеріям повноти, достовірності, актуальності, об'єктивності, на основі якої можливо визначити надійність позичальника;
- розробка та впровадження моделі оцінки кредитоспроможності позичальників, яка базувалася б не тільки на аналізі фінансового стану, але й на оцінці інших факторів, що впливають на розвиток діяльності підприємства;
- розширення складу показників фінансового аналізу для отримання інформації, яка б характеризувала б усі аспекти діяльності потенційного клієнта;
- проведення аналізу можливих джерел погашення зобов'язань за кредитом, серед яких можуть бути як внутрішні ресурси підприємства, так і додатково залучені позикові кошти, кошти від ліквідації чи реалізації активів, новий внесок капіталу тощо;
- активне використання аналізу грошових потоків підприємства, що дає можливість відстежити грошові потоки між позичальником і його дочірніми та посередницькими структурами для недопущення виведення коштів на фінансування конкретних виробничих потреб позичальника через пов'язані з ним структури.

3.2. Удосконалення механізму формування та реалізації кредитної політики банку

В сучасних умовах кредитна політика банку складає частину філософії банківського бізнесу, яка визначає внутрішню банківську процедуру видання кредиту, документообіг, моніторинг за кредитним портфелем, встановлення процентних ставок по кредиту, роботу з проблемними кредитами. Досягти комерційного зростання шляхом зміцнення та підвищення надійності якості кредитного портфеля банку в цьому полягає головна мета кредитної політики банку. Кредитна політика визначає структуру управління, а також порядок і правила здійснення кредитної діяльності банку. Провідною метою кредитування слід вважати забезпечення достатнього рівня прибутковості банку від операцій із надання кредитів [47].

Створення раціональної стратегії реалізації ефективної кредитної політики банку можливе лише за рахунок поєднання зусиль декількох банківських підрозділів, так як виконання комплексу банківських послуг та операцій вимагає: обліку особливостей руху грошових коштів кожного клієнта; розподілу грошових коштів за сумами, строками, дохідністю; встановлення відсоткових ставок по кожній групі грошових засобів клієнта; формування для активних операцій банку портфеля залучених ресурсів, детермінованих за обсягами, строками, вартістю; оптимізації відсоткових витрат банку в межах даної фінансової технології [30]. Отже, кредитна політика банку повинна бути спрямована як на зростання обсягів активів, так і на підвищення їх якості, що актуалізує необхідність роботи щодо удосконалення механізму формування та реалізації кредитної політики банку.

Механізм формування та реалізації кредитної політики банку можна охарактеризувати як систему дій та організаційно-економічних прийомів, інструментів впливу, за допомогою яких вводиться в дію процес кредитування, і регулювання якого здійснюється відповідно до визначених принципів. Такий механізм передбачає, те що на основі інтеграції взаємозалежних і взаємопов'язаних елементів та можуть, як кількісно, так і якісно змінюватися під дією різноманітних факторів відбуваються дані процеси. В рамках обмежень НБУ, попиту клієнтів, адаптивності до кожного

банку при наявності жорсткої конкуренції, неоднорідності підходів до формування ресурсної бази, а також факторів зовнішнього походження ускладнюється формування кредитної політики банку. Саме кредитна політика банку повинна охоплювати найважливіші елементи та принципи організації кредитної роботи в банку, визначати пріоритетні напрями кредитування, а також перелік кредитів, які не повинні входити до кредитного портфеля. Все це зумовлює притаманні особливості механізму формування та реалізації кредитної політики банку (табл.3.2).

Таблиця 3.2.

Особливості формування механізму управління кредитною політикою в умовах ринкової економіки

<i>Характерні риси механізму</i>	основними складовими механізму формування та реалізації кредитної політики банку є організація процесу кредитування, дії суб'єктів управління через економічні й управлінські методи і важелі, що впливають на реалізацію кредитних відносин
	організація процесу кредитування, який набуває певної спрямованості є основним призначенням механізму формування та реалізації кредитної політики
	постійно розвивається, не є статистичним та проходить ряд стадій від простої функціональної до складної комбінованої управлінської системи
	залежність від повноти забезпечення економічних інтересів суб'єктів кредитних відносин
	охоплює регулятивні дії, спрямовані на адаптацію до швидкозмінної господарської ситуації забезпечуючи реалізацію процесу кредитування, механізму формування та реалізації кредитної політики банку

Формування і реалізація кредитної політики банку, яка базується на обґрунтуванні необхідності і пріоритетності новаторських змін у кредитному секторі спрямовується на підвищення ринкової вартості банку. При досягненні цієї мети попереднім кроком є максимізація прибутку банку, що

носить економіко-соціальний характер, такий як: зниження ділової активності суб'єктів господарювання сприяє підвищення вартості кредиту, а в наслідок цього знижуються, як соціальна захищеність населення так і обсяги самого кредитування. Але слід зазначити, що банк являє собою на ринку кредитних послуг відокремлений суб'єкт і в першу чергу на стадії розробки будуть враховуватися саме інтереси власників, а потім всіх інших суб'єктів кредитних відносин, які мають другорядні позиції. Тому можна виділити ряд завдань кредитної політики банку:

- підвищення рівня складової в кредитній діяльності;
- підвищення рівня конкурентоспроможності;
- підвищення рівня прибутковості;
- підвищення ринкової вартості;
- підвищення якості та оперативності надання послуг.

Визначаючи напрями удосконалення механізму формування та реалізації кредитної політики банку, слід дотримуватися принципів формування кредитної політики банку (рис.3.2):

Рис.3.2. Принципи формування кредитної політики банку

– комплексність - комплексний характер повинні носити етапи створення і реалізації кредитної політики банку в силу необхідності поєднання процесу планування і його виконання для досягнення остаточної мети. Слід зазначити, що кредитну політику неможна виділяти, як першооснову діяльності, в силу того, що вона є складовою стратегії розвитку банку, яка повинна враховувати особливості депозитної діяльності, ліквідної позиції банку та інші;

– взаємозалежність - формування і вторинність механізму реалізації кредитної політики необхідно відокремити. Фактор часу корегує послідовності виконання дій будь якого механізму, обираючи першочерговість і подальшу логічність його роботи при наданні характеристики даному принципу.

– оптимальність - передбачає підвищити прибутковість і вартість кредитної установи при поєднанні оптимальних умов і переліку кредитних продуктів пропонованих суб'єктам господарської діяльності і фізичним особам. Один з головних принципів підходу це - оптимізація при виборі напрямків кредитування, суми, періоду, валюти кредитного договору і процентної ставки.

– наукове обґрунтування - на наукових дослідженнях і розробках повинні базуватися всі пропозиції, які і виступати основою при ствердженні походження кредитних продуктів, їх модифікації, методів і механізмів при веденні кредитної справи;

– адаптивність - передбачає наявність незначних деформацій в функціонуванні механізму формування і реалізації кредитної політики, які не змінюють її сутності та сприяють його використанню у будь яких умовах роботи банку в рамках діючого законодавства;

– системність - неоднорідні складові з характерними внутрішніми та зовнішніми зв'язками це є складовими кредитної політики, тому механізм її створення і реалізації необхідно не ускладнювати, а навпаки придати йому

простоту та наділити адекватністю при прийнятті рішень, які змогли б сприяти підвищенню прибутковості і ринкової вартості банку;

– динамічність - під впливом факторів внутрішнього середовища, мікрооточення і макрооточення відбувається формування та реалізація кредитної політики банку, які змінюються у часі динамічно, тому при прийнятті рішень має бути динамічним процесом та максимально віддзеркалювати ситуацію, яка склалася в даний час на ринку кредитних продуктів.

Поряд з принципами формування кредитної політики банку, необхідно також вказати, що в основі побудови механізму кредитної політики банку покладено наступне:

- 1) механізм формування кредитної політики передбачає основні етапи, де виділяються формування цілей, розробка пропозиції, прийняття рішень;
- 2) механізм динамічної реалізації кредитної політики передбачає попередню роботу з видання і оформлення кредитів, управління кредитом.;
- 3) елементи механізму є взаємозалежними;
- 4) механізм формування кредитної політики ґрунтується на системі регулювання і контролі діяльності банку.

Слід відзначити, що процес управління механізмом формування і реалізації кредитної політики має базуватися на системному підході, використанню якого в кредитній справі сприяє ряд обставин:

- ускладнення і розширення взаємозв'язків в кредитній справі;
- збільшення обсягу і швидкості змінювання в часі інформації;
- нестабільність мікро- і макрооточення;
- жорстка конкуренція на ринку кредитних продуктів.

Механізм формування та реалізації кредитної політики банку залежить від його інструментів, важелів та методів впливу на процес

кредитування; від повноти забезпечення економічних інтересів суб'єктів кредитних відносин, тощо.

В цілому механізм реалізації кредитної політики банку включає дві складові: механізм фінансового забезпечення і механізм банківського кредитування (рис.3.3)

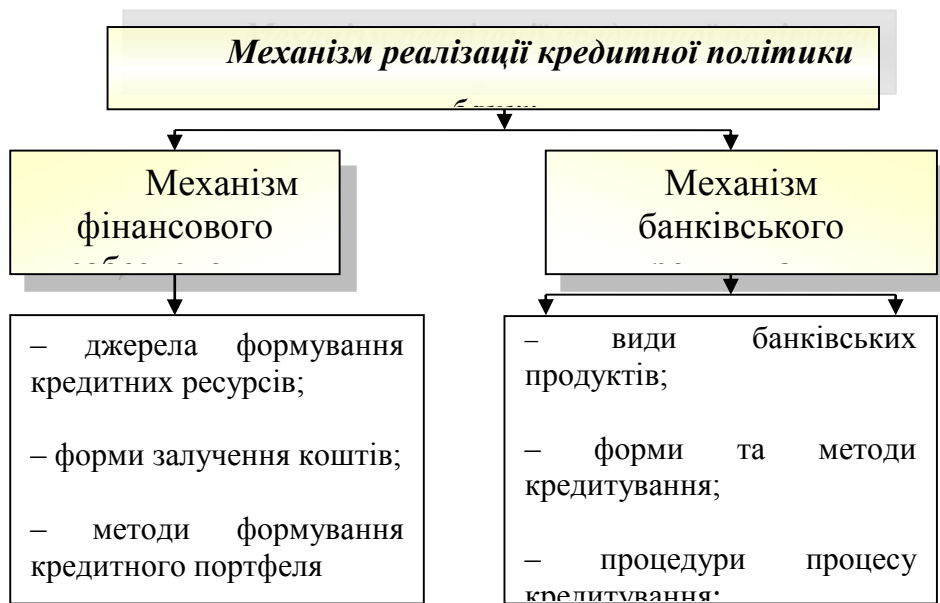

Рис.3.3. Складові механізму реалізації кредитної політики банку

Крім цього, також необхідно дослідити і оцінити якісні і кількісні характеристики кредитної політики банку, серед яких важливими є як якість кредитного портфеля, так і якість окремих кредитних продуктів, законодавчо встановлені нормативи та інше. Також невід'ємною складовою механізму формування та реалізації кредитної політики банку є оцінювання кредитоспроможності його потенційних позичальників, на основі яких має формуватися методика визначення класу надійності позичальника. В цілому, методика визначення фінансового стану і кредитоспроможності позичальника не завжди дає можливість зробити однозначний висновок про

кредитоспроможність, оскільки різні показники можуть відповідати різним класам і достатньо розпливчатими є критерії їх оцінки. Через ці недоліки наслідком застосування вказаних методик на практиці є високий рівень помилковості фінансових рішень. Підтвердженням цього є значна кількість проблемних кредитів в кредитному портфелі банку. Зрозуміло, по кожній позиції існує ризик неповернення кредиту через непередбачені події. Банк може проводити політику видачі кредитів тільки надійним позичальникам, але тоді він упустить багато прибуткових можливостей. Оцінювання ефективності кредитної діяльності банку має важливе значення в системі прийняття фінансових рішень.

3.3. Підвищення ефективності управління ризиками банківських операцій

Банківські ризики являють собою цілісну систему, кількісний та якісний склад якої динамічно змінюється внаслідок розробки нових банківських продуктів, поширення систем автоматизації банківських операцій, транснаціоналізації банківської діяльності. Це обумовлює потребу в комплексній класифікації ризиків банківської діяльності. Цінність якісної класифікації банківських ризиків полягає у доцільності її використання для пошуку внутрішніх резервів підвищення ефективності управління ризиками банківських операцій. Якісна класифікація банківських ризиків повинна ґрунтуватися на врахуванні впливу зовнішніх та внутрішніх ризикоутворюючих факторів.

Ризики, на які наражаються вітчизняні банки залежать від загальної ділової стратегії банку, його організаційної структури, функціонування внутрішніх систем, включаючи комп'ютерні та інші технології, узгодженості політики банку, а також від заходів, спрямованих на упередження шахрайства та помилок в управлінні. Крім цього, банкам слід вважати на ризики, пов'язані із зовнішнім середовищем банківського бізнесу, в т.ч. з макроекономічними й політичними факторами.

Отже, розглянемо види ризиків властиві для АТ КБ "Приватанк", які представлено на рисунку 3.4.

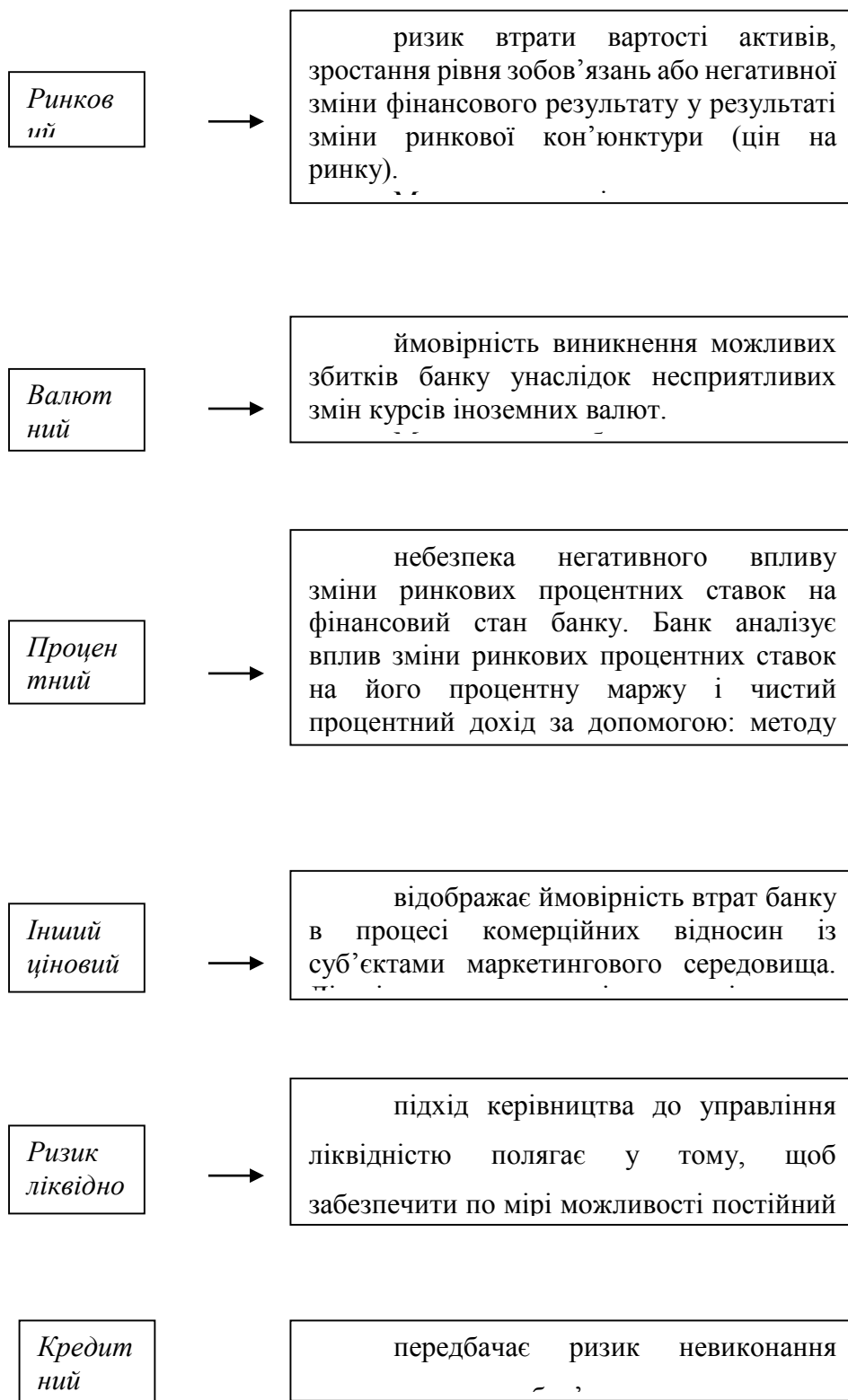

Рис. 3.4. Види ризиків АТ КБ "Приватбанк"

Методами попередження кредитного ризику банку можуть бути: лімітування, що передбачає встановлення обмежень на видачу окремих різновидів кредиту; резервування, тобто створення резервів щодо покриття можливих втрат внаслідок настання ризикових подій під час здійснення кредитного процесу; розподіл ризику шляхом його трансферу (перекладання) на інших учасників економічних відносин у процесі кредитування; диверсифікація, яка передбачає мінімізацію загального кредитного ризику шляхом нормування його структури за різними групами позичальників, а також відповідний розподіл резерву на покриття можливих втрат між цими групами; страхування ризику, яке передбачає його передачу та розподіл між суб'єктами страхового ринку при посередництві страхової компанії.

Як додаткові методи, що забезпечують зниження кредитного ризику, навіть при реалізації пасивної стратегії управління ним, можна виділити лобіювання корпоративних інтересів та покращення інформаційного забезпечення (зокрема, за рахунок здобуття додаткової, в тому числі так званої інсайдерської, інформації).

Специфіка банківської діяльності обумовлює можливість виникнення ризиків як за активними, так і за пасивними операціями банків.

Серед останніх важливе значення мають ризики, пов'язані із здійсненням депозитних операцій, які є головним джерелом формування банківських ресурсів. Одним з ефективних способів подолання депозитного ризику є активізація роботи із залучення клієнтів, зокрема шляхом розширення та оновлення спектра послуг, що надаються, оскільки ці заходи сприяють нарощенню депозитних ресурсів банків та мінімізації їх вартості. Механізм управління депозитним ризиком банку має бути побудований на використанні

системи мониторингу та прогнозування сезонної динаміки залишків коштів на депозитних рахунках. Слід підкреслити, що зарубіжні банки в умовах зниження ставок за банківськими депозитами для стимулювання зростання попиту вкладників на цей вид послуг вийшли на ринок із пропозицією так званих «синтезованих» продуктів, які поєднують переваги інвестиційних та індексованих депозитів. Така інтеграція двох різновидів банківського продукту створює можливість для клієнтів збільшити доходність своїх вкладів порівняно із традиційним набором послуг [57].

Для активізації роботи з клієнтами важливе значення також має і формування відповідної системи матеріального заохочення співробітників. При цьому важливо забезпечувати прив'язку обсягів та часу здійснення преміальних виплат за придбання нових вкладників безпосередньо до успішного ходу операцій з даним клієнтом (наприклад, утримання його протягом певного періоду часу, продаж йому максимальної кількості додаткових продуктів і послуг), а не до факту укладення угоди про відкриття рахунку.

Процес управління ризиками, здійснюваний спостережною радою, менеджерами та всіма іншими працівниками, розпочинається при розробці стратегії та охоплює всю діяльність банку, а також спрямований на розробку заходів, які дозволять привести виявлений ризик у відповідність з допустимим рівнем ризику.

Система управління ризиками АТ КБ "Приватбанк" складається з таких регламентних документів: політик, положень, процедур, методик тощо, які затверджуються відповідно до обраної банком форми корпоративного управління з урахуванням розміру банку та складності його операцій. Специфіка системи управління банківськими ризиками визначаються особливостями самих банківських ризиків та їх видами (рис. 3.5).

В АТКБ "Приватбанк", відстежується комплексна структура оцінки значущості ризиків з використанням як якісних, так і кількісних методів. Наприклад, як свідчить міжнародна практика, у якості кількісних критеріїв

досить часто використовуються частка в прибутку/збитки попередніх періодів, критерії концентрації ризику на одного клієнта/групу пов'язаних клієнтів банку, на регіон, на економічний сектор, на використовувані банком видів забезпечення, а також величина або частка резервів та інші.

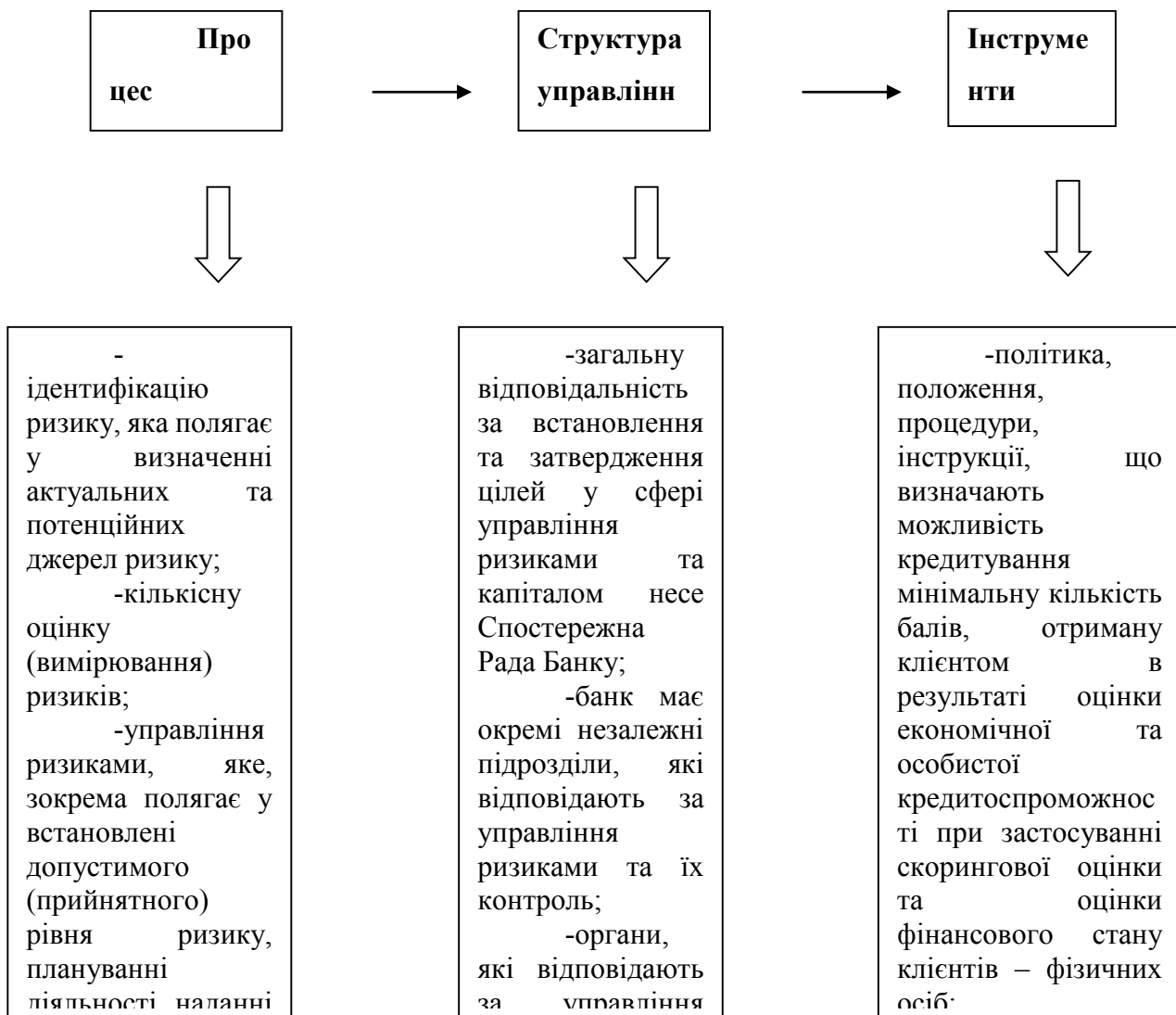

Рис. 3.5. Система управління ризиками АТ КБ "Приватбанк"

Таким чином, оцінка значущості ризиків для АТ КБ "Приватбанк" з комплексним профілем ризиків має більш розгорнутий характер, що дозволяє враховувати максимально широкий перелік ризиків, здатних зробити істотний негативний вплив (у т. ч. непрогнозованого характеру) на діяльність банківської установи.

Отже, для ефективної кредитної політики банк має забезпечити систематичне здійснення аналізу кредитних ризиків, спрямованого на виявлення та оцінку їх величини. Проведення аналізу ризиків кредитного портфеля повинно базуватися на використанні одного із наступних методів, які підходять в даній вітчизняній фінансово-економічній ситуації, а саме: диверсифікації, лімітуванні, створення резервів для відшкодування втрат за кредитними операціями банків, сек'юритизації та страхування кредитів, що призведе до зменшення кредитного ризику банку.

РОЗДІЛ 4. ОХОРОНА ПРАЦІ

4.1. Організація охорони праці в АТ КБ «ПриватБанк»

Охорона праці є системою правових, соціально-економічних, організаційно-технічних, санітарно-гігієнічних і лікувально - профілактичних заходів та засобів, спрямованих на збереження життя, здоров'я і працездатності людини у процесі трудової діяльності.

Для реалізації заходів щодо охорони праці, які забезпечували б безпечні і не шкідливі умови праці, збереження здоров'я та великої працездатності всіх працівників банку в процесі їх трудової діяльності АТ КБ «ПриватБанк»:

- здійснює облік та доведення до всіх працівників банку управлінської, нормативно-правової, довідкової та навчально-методичної інформації з охорони праці в такому необхідному обсязі;
- організовує навчання з питань охорони праці і професійного відбору працівників відповідно з вимогами нормативно правових актів з охорони праці;
- призначає відповідальних осіб, за вирішення конкретних питань охорони праці. Такі особи несуть відповідальність за охорону праці в банку.
- приймає ефективні рішення з підтримки безпечних та нешкідливих умов праці, знищення небезпечних та шкідливих факторів, та відхилень від нормативних вимог, порушень вимоги безпеки.

Особливу увагу в АТ КБ «ПриватБанк» приділяють нормалізації мікроклімату приміщень та вентиляції, адже в них кожний день знаходиться велика кількість людей (працівників банку, клієнтів тощо), тому створення належних санітарно-гігієнічних й метеорологічних умов є вкрай важливим.

В АТ КБ «ПриватБанк» дотримуються положень пожежної та електробезпеки.

Значення гранично допустимих рівнів напруги і струмів встановлюються ГОСТ 12.1.038-82. Розглянуте приміщення відноситься до класу приміщень без підвищеної небезпеки поразки електричним струмом, тому що в даному приміщенні відсутні ознаки підвищеної чи особливої небезпеки (вологості, провідникового пилу, струмоведучих основ (металевих, земляних), підвищеної температури і т.д.

Застосовувана техніка (ПК і принтери) відносяться до електроустановок напругою до 1000 В, підключення яких здійснюється від мережі однофазного перемінного струму напругою 220 В, частотою 50 Гц. струм спрацьовування 25 А.

У моніторах комп'ютерів є і більш високі напруги (до 25 кВ), що надійно ізолювані від працівника і не можуть представляти небезпеки, доступ до ланцюгів з такою напругою можливий лише при проведенні ремонтних робіт, що здійснюються в спеціалізованих ремонтних організаціях.

Усунути небезпеку поразки струмом при замиканні на корпус можна за допомогою установки в приміщенні нульового захисного провідника. Призначення нульового захисного провідника - створення для струму короткого замикання ланцюга з малим опором, щоб цей струм був достатнім для швидкого відключення ушкодженої установки від мережі.

Крім того, на робочому місці менеджера банку необхідно забезпечити захист від статичної електрики.

В приміщеннях розрядні струми статичної електрики найчастіше виникають при дотику працівників та клієнтів до ТСО чи банкоматів.

Такі розряди можуть привести до виходу з ладу ТСО. Вони впливають на працюючих, погіршують умови праці.

До загальних заходів захисту від статичної електрики можна віднести зволоження повітря (до 75%), іонізацію повітря. Дані захисні міри регламентує ГОСТ 12.4.124-83.

Дане приміщення згідно ОНТП 24-86 відноситься до категорії В - горючі і важко горючі приміщення, у яких використовують тверді, горючі і важко горючі речовини і матеріали, здатні при взаємодії з киснем, повітрям чи один з одним тільки горіти.

Для забезпечення пожежної безпеки особливу увагу варто приділяти наявності струмоведаючої проводки в приміщенні. Дана проводка повинна бути виконана згідно вимог ГОСТ 9098-59.

Комфортне та технологічне кондиціювання забезпечує допустимі та оптимальні умови середовища, які впливають на інтенсивність роботи працівників та призначене для підтримування штучних кліматичних умов відповідно до технологічних вимог [3, с. 76].

4.2. Дослідження та розрахунок кондиціювання повітря в АТ КБ «ПриватБанк»

При дослідженні кондиціювання повітря було з'ясовано, що воно здійснюється комплексом технічних засобів, які становлять систему кондиціювання повітря (СКП). До складу СКП входять технічні засоби приготування, пересування і розподілу повітря, приготування холоду, а також технічні засоби холодо- та теплопостачання, автоматики, дистанційного управління і контролю. Технічні засоби СКП у сукупності називаються кондиціонерами.

У кабінеті відділу корпоративного бізнесу, в якому проводилось дослідження, встановлені місцеві кондиціонери. В них приготування повітря відбувається безпосередньо в обслуговуючих приміщеннях. Повітря надходить до приміщення без повітроводів (кондиціонери встановлюють у віконних отворах). Місцеві автономні кондиціонери мають теплообмінники випарювання і холодильні машини. Головним недоліком роботи їх роботи є підвищений шум, а також невеликий термін служби. Для зниження шуму кондиціонери випускають у вигляді двох агрегатів – внутрішнього і

зовнішнього. У зовнішньому агрегаті розміщується найбільш шумне обладнання – холодильний компресор і повітряний конденсатор холодоагента. Автоматизація роботи місцевих кондиціонерів, у тому числі регульованих повітророзподілювачів забезпечує комфортні умови праці у робочих зонах приміщення кабінету відділу корпоративного бізнесу.

Робота кондиціонерів цілком автоматизована. Пристрої-автомати (термо- та вологорегулятори) при зміні заданих параметрів повітря у приміщенні (температури та вологості) пускають у хід клапани, що регулюють змішування зовнішнього повітря й повітря всередині приміщення, нагрівши повітря у калориферах, подачу теплоносія у калорифери, а також холодної води до форсунок.

Кондиціонування повітря дозволяє створити у приміщенні кабінету відділу корпоративного бізнесу оптимальні метеорологічні умови (штучний мікроклімат), тобто різні з'єднання температури, вологості й швидкості руху повітря. Разом з цим кондиціонування передбачає очищення, нагрівання, охолодження, зволоження, видалення запахів і озонування повітря, що подається в приміщення кабінету.

Температура повітря у приміщенні залежить від кількості тепловиділення джерелами тепла і робітниками, площі приміщення, повітрообміну (природного чи штучного), інтенсивності тепловіддачі через зовнішні стіни й огороження. Регулюючи тепловіддачу, можна підтримувати необхідну температуру повітря в приміщенні.

Відносна вологість у приміщенні залежить від кількості води, що випаровується у приміщенні, метеорологічних умов поза приміщеннями і може регулюватися шляхом вентиляції й кондиціонування повітря.

Швидкість руху повітря регулюється природною й штучною вентиляцією.

Метеорологічні умови приміщення дуже впливають на біологічні процеси людини і тому є важливими факторами, що характеризують санітарно-гігієнічні умови праці. Оскільки, як було помічено тривалий вплив

несприятливих метеорологічних умов на працівників призводив до погіршення його самопочуття, зниження продуктивності праці й підвищення сприйнятливості до захворювання [2].

В організмі людини протікають окисні реакції, пов'язані з утворенням тепла, і разом з тим безупинно відбувається процес теплообміну між організмом і зовнішнім середовищем. Теплопродукція (енергія) організму людини залежить від ступеня фізичної напруги: в спокої – 75 Вт, при легкій роботі – 125, середній 200, важкій 250-400 Вт.

Терморегуляція – це сукупність процесів, що протікають в організмі людини й обумовлюють теплообмін між організмом і зовнішнім середовищем, в результаті чого температура тіла підтримується на рівні 36,5-37 °C [3, с. 79]. Однак граничні можливості терморегуляції невеликі. Смерть людини настає при підвищенні температури до 43 °C і при зниженні до 25-27 °C. Метеорологічні умови підсилюють або послабляють процеси віддачі тепла організмом людини в навколишнє середовище.

Хімічна терморегуляція зумовлює порушення обміну речовин і супроводжується, в залежності від температури, підвищенням чи зниженням рівня тепловиділення.

При зниженні температури повітря терморегуляція організму виявляється в тому, що кровоносні судини шкіри звужуються, швидкість руху крові через шкіру сповільнюється і, отже, тепловіддача шляхом конвекції знижується [3].

Висока відносна вологість повітря (при високих температурах у виробничому приміщенні) не тільки перешкоджає випару поту, але є несприятливим чинником і при низьких температурах. При температурі 0 °C й високій вологості спостерігається збільшення тепловіддачі організмом шляхом випромінювання завдяки крапелькам води, що містяться в повітрі у великій кількості, і являють собою величезну холодну поверхню. При поєднанні таких метеорологічних умов можливе обмороження кінцівок і обличчя навіть при температурах вище нуля.[2]

Переміщення повітря підсилює віддачу тепла шляхом конвекції й випару. У цьому випадку швидкість випару з поверхні тіла людини зростає, зумовлюючи охолодження організму. Якщо ж температура повітря вище температури тіла людини, що переміщається, повітря буде за рахунок конвекції нагрівати тіло людини. При низькій температурі повітря, що рухається, зумовлює ще більше охолодження тіла аж до обмороження й виникнення простудних захворювань.

Віддача тепла організмом людини шляхом конвекції залежить від температури повітря й швидкості його руху. Якщо температура зростає, а швидкість зменшується, то зменшується і тепловіддача.

Для перевірки виконання керівниками банку вимог ст. 5 Закону України «Про охорону праці» із забезпечення метеорологічних умов, що відповідають нормативним значення, був виконаний розрахунок теплоприпливів та волого надлишків для приміщення відділу корпоративного бізнесу банку та визначений повітро- та холодопродуктивності системи кондиціонування у розрахунковому приміщенні.[3, с.73]

Приміщення відділу корпоративного бізнесу банку має такі параметри:

$$a = 3 \text{ m}$$

$$b = 5 \text{ m}$$

$$H = 2,5 \text{ m}$$

У приміщенні відділу знаходиться: одне вікно, одні двері, одна тумба-стіл, один комп'ютерний стіл, один комп'ютер, одна шафа, два крісла

Стіни приміщення обклеєні світло-блакитними шпалерами.

У приміщенні відділі корпоративного бізнесу працюють дві людини.

Розрахунок теплоприпливів виконується з використанням «експрес-методики», яка використовується в основному для систем кондиціонування повітря на базі нескладного (в проектному відношенні), кліматичного обладнання, а саме кондиціонери спліт системи, а також кондиціонери віконного типу та моноблочного використання.

Основні теплоприпливи в приміщенні складаються з наступних потоків:

- 1) Q_1 – теплоприплив крізь огороження, кВт.

$$Q_1 = a \cdot b \cdot H \cdot q_{num} \cdot 10^{-3}, \text{ кВт}. \quad (4.1)$$

де a , b , H – довжина, ширина, висота розрахункового приміщення в метрах.

q_{num} – питоме теплове навантаження, Вт/м³. Приймається 30...35 Вт/м³ – якщо приміщення розташоване на тіньовому боці; 35 Вт/м³ – якщо середньостатичне значення питомого теплового навантаження; 35...40 Вт/м³ – приміщення розташоване з сонячного боку. Для даного приміщення:

$$Q_1 = 3 \cdot 5 \cdot 2,5 \cdot 35 \cdot 10^{-3} = 1,3 \text{ кВт} \quad (4.2)$$

- 2) Q_2 – теплоприплив від оргтехніки, що розташована в приміщенні, кВт. В середньому оцінюється як 300Вт на 1 комп'ютер у повній комплектації або 30 % від установленної потужності обладнання.

- 3) Q_3 – теплоприплив від людей що знаходяться у приміщенні, Вт. Зазвичай приймається 100 Вт/людину (для офісних приміщень), 100-300 Вт/людину (для приміщення де люди в основному займаються фізичною працею).

Тоді явний теплоприплив в розрахунковому приміщенні $Q_{т.я}$:

$$Q_{т.я} = 1,1...1,2(Q_1 + Q_2 + Q_3) \quad (4.3)$$

$$Q_{т.я} = 1,2(1,3 + 0,03 + 0,02) = 1,6 \text{ кВт} \quad (4.4)$$

Вологонадлишки у виробничому приміщенні визначаються в залежності від категорії роботи та температури у приміщенні. Для категорій робіт легка 1-а та легка 1-б при оптимальній температурі повітря, волого надлишки від людини оцінюються як $g_l = 100...200 \text{ г/люд}$. Тоді вологонадлишки для людей визначаються:

$$W_l = n_l \cdot g_l \cdot 10^{-3}, \text{ кг/год} \quad (4.5)$$

$$W_l = 2 \cdot 110 \cdot 10^{-3} = 0,22 \text{ кг/год}, \quad (4.6)$$

де n_l – це кількість людей в приміщенні.

Прихований теплоприплив у виробничому приміщенні визначається як :

$$Q_{m.прих} = \frac{W_{л} \cdot r}{3600}, \text{кВт} \quad (4.7)$$

де r – прихована теплота пароутворення, $r = 2500$ кДж/кг.

$$Q_{m.прих} = \frac{0,22 \cdot 2500}{3600} = 0,15 \text{ кВт} \quad (4.8)$$

Повний теплоприплив у розрахунковому приміщенні визначається:

$$Q_m = Q_{m.я} + Q_{m.прих}, \text{кВт} \quad (4.9)$$

$$Q_m = 1,6 + 0,15 = 1,8 \text{ кВт} \quad (4.10)$$

Необхідна холодопродуктивність залежить від тепловологістного балансу в приміщенні та схеми рішення системи кондиціонування [3].

Враховуючи вищенаведені розрахунки, з'ясуємо чи підходить встановлений агрегат кондиціонування Osaka CSU-07 ННАА для розміщення в приміщенні відділу корпоративного бізнесу. «Спліт-системи» забезпечують такі основні параметри роботи системи як :

а) холодопродуктивність внутрішнього блоку $Q_0, \text{кВт} - 2,0 \text{ кВт}$.

б) повітропродуктивність внутрішнього блоку

$$V_{нов}, \text{м}^3 / \text{сек} \cdot (\text{м}^3 / \text{год}) - 0,12 \text{ м}^3 / \text{с} (448 \text{ м}^3 / \text{год}). \quad (4.11)$$

Режими кондиціонера OSAKA: охолодження, обігрів, осушення. Функція «Restart» Потужність охолодження/обігріву – 2,0/2,2 Квт. Споживана потужність 0,68/0,72 Квт. Робочий струм 3,1/3,2 А. Повітряний потік 450 м³/год. Звуковий тиск внутрішній 35/32/26 дБ. Звуковий тиск зовнішній 52 дБ. Габарити внутрішні (шхвхг) 740x243x200 Габарити зовнішні (шхвхг) 600x502x232. Вага внутрішня/зовнішня 7/23 кг. Діаметр трубопроводів рідина/газ 6,3/9,5 мм.

Вимірюючи температуру, кондиціонери OSAKA автоматично змінюється для створення найбільш комфортних умов. Чутливість організму до холодного і теплого потоку повітря різна. OSAKA розробила технологію потоку повітря, оптимального для організму. Безшумна робота – спеціально

розроблений вентилятор великого діаметра дозволяє набагато знизити рівень шуму. Економія електроенергії – оригінальна розробка компресора дозволила вирішити найбільш важливу проблему ефективної роботи й економії електроенергії. Розроблені методи теплообміну з застосуванням нових матеріалів і доданням нових форм дозволило збільшити ефективність теплообміну на 25 %. Функція «Restart» – після раптового відключення електроенергії кондиціонер відновляє роботу автоматично з усіма попередніми установками. Функція незамінна в приміщеннях, що вимагають визначених кліматичних умов (комп'ютерні кімнати, апаратні, серверні і т.д.) Функція «restart» має трихвилинну затримку спрацьовування.

Таким чином, з наведеного можна зробити висновок, що для підтримання мікроклімату в приміщенні, що відповідає нормативним значення, необхідно проводити розрахунки та підбирати агрегати кондиціонування окремо для кожного приміщення. Це дозволяє забезпечити сприятливі для здоров'я працівників метеорологічних умови.

Розрахунки та дослідження, проведені в приміщенні відділу корпоративного бізнесу АТ КБ «ПриватБанк» свідчать про дотримання допустимих нормативних значень при здійсненні кондиціонування повітря, а відтак і виконання вимог ст. 5 Закону України «Про охорону праці» щодо не допущення погіршення умов праці працівників.

ВИСНОВКИ

В результаті виконання кваліфікаційної роботи узагальнено теоретичні засади та розроблено рекомендації щодо удосконалення кредитної політики банку. Отримано наступні висновки:

1. Кредитна політика банку – це спосіб виконання послідовно пов'язаних етапів процесу кредитування, де принципи являють собою основу її визначення і спосіб її здійснення. Тип кредитної політики банку спрямований на мінімізацію кредитного ризику, що розглядається як пріоритетна мета в здійсненні його кредитної діяльності. Виділяють наступні типи кредитної політики банку: консервативний, поміркований, агресивний.

2. Визначено фактори, що впливають на процеси формування та реалізації кредитної політики банку: макроекономічні, що діють однаково на всі банки в країні і змінити які у банків немає можливості, та мікроекономічні, такі, що залежать від роботи конкретного банку і підлягають корегуванню зі сторони його керівництва. Серед важливих визначені чинники, що пов'язані із специфікою фінансово-господарської діяльності банківських клієнтів-позичальників, а саме: регіональна специфіка клієнтури банку;

кредитоспроможність та платоспроможність позичальників банку; кредитні ризики, що пов'язані із діяльністю підприємств-позичальників.

3.Проведений аналіз показав, що в Україні на 01.01.2019 зменшилась кількість діючих банків у порівнянні зі станом на 01.01.2010 р. на 31,3%. Прослідковується динаміка до зменшення банків з іноземним капіталом. Але станом на 01.01.2019 кількість банків з вітчизняним капіталом зменшилась у порівнянні з 01.01.2016 на 36,5%. Ліквідація низки проблемних банків, з одного боку, позитивно впливає на прозорість банківської системи, а з іншого – призводить до погіршення конкурентного середовища та умов надання банківських послуг у зв'язку із суттєвим зменшенням кількості учасників банківського сектору.

4. Аналіз кредитної діяльності АТ КБ «Приватбанк» показав, що протягом дослідження звітного періоду збільшувався кредитний портфель банку, загалом за рахунок юридичних осіб-клієнтів банку. При цьому незначним чином збільшилася кількість незабезпечених кредитів та кількість знецінених кредитів, що є досить негативним фактором для банку. Досить негативним явищем є той факт, що загальна якість кредитного портфелю за аналізований період погіршилася з 01.01.2017 року по 01.01.2019 рік, значно зросла питома вага сумнівних та безнадійних кредитів, в той час як питома вага субстандартних, під контролем та стандартних кредитів зменшувалася. У банку створена організаційна структура, яка повністю відповідає вимогам НБУ. У внутрішньонормативних документах чітко прописані права і обов'язки кожного органу та відповідальних осіб. Банком розроблено низку документів, якими працівники банку керуються при наданні кредитних послуг клієнтам. На нашу думку, недоліком, що знижує якість формування та можливість реалізації кредитної політики банку, є відсутність механізмів її адаптації до змін у зовнішньому та внутрішньому середовищах.

5. Аналіз кредитної політики довів, що АТ КБ «ПриватБанк» має певні прогалини, внаслідок яких ефективного здійснення кредитного механізму банку дещо гальмується, тому банк має певні проблеми. Саме для вирішення таких

проблем необхідно внести в уже існуючу кредитну політику деякі зміни, які б дозволили АТ КБ «ПриватБанк» здійснювати свою діяльність з урахуванням цінової політики банків-конкурентів та інших тенденції на ринку банківських послуг.

6. Для розв'язання проблем, які було виявлено в результаті аналізу запропоновано для підвищення ефективності системи управління кредитним портфелем АТ КБ «ПриватБанк» використовувати такі методи: оптимізація структури кредитного портфелю; використання автоматизованого керування кредитним портфелем банку; ризик-менеджмент кредитного портфелю.

7. Перспективним шляхом удосконалення оцінки кредитоспроможності позичальників банку є розробка та подальше вдосконалення єдиної рейтингової системи за такими напрямками: вдосконалення інформаційного забезпечення; розробка та впровадження моделі оцінки кредитоспроможності позичальників, яка базувалася б не тільки на аналізі фінансового стану, але й на оцінці інших факторів, що впливають на розвиток діяльності підприємства; розширення складу показників фінансового аналізу для отримання інформації, яка б характеризувала б усі аспекти діяльності потенційного клієнта; проведення аналізу можливих джерел погашення зобов'язань за кредитом, серед яких можуть бути як внутрішні ресурси підприємства, так і додатково залучені позикові кошти, кошти від ліквідації чи реалізації активів; активне використання аналізу грошових потоків підприємства, тощо.

8. Обгрунтовано, що визначаючи напрями удосконалення механізму формування та реалізації кредитної політики банку, слід дотримуватися відповідних принципів формування кредитної політики банку, серед яких принципи комплексності, взаємозалежності, оптимальності, наукового обгрунтування, системності, динамічності.

9. Визначено складові системи управління ризиками АТ КБ "Приватбанк", поліпшення яких сприятиме зміцненню фінансового стану банку, дозволить закріпити впевненість теперішніх клієнтів банку в його стабільності та надійності вкладів, удосконаленню кредитної політики банку в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Аванесова І.А. Інструментарій регулювання кредитної діяльності банку / І.А. Аванесова // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. Т.9. - Суми: Мрія-1 ЛТД; УАБС, 2012. – С.316-329 с.
2. Аналіз банківської діяльності: підручник / Мін-во освіти і науки України, КНЕУ ; ред. А. М. Герасимович. – К. : КНЕУ, 2005. – 599 с.
3. Байрам У. Р. Формування і реалізація кредитної політики регіональних банків : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.04.01

/ У. Р. Байрам. – К., 2012. – 17 с.

4. Банківська безпека: навч. посіб. / О. Д. Вовчак, Ю. О. Самура, В. А. Сидоренко, В. А. Вареник. К. : Знання, 2013. -237 с.

5. Банковский портфель-3 : кн. менеджера по кредитам. Кн. менеджера по расчетам. Кн. менеджера по фондовым и трастовым операциям. Кн. банк. бухгалтера и аудитора [Текст] / [О. Н. Антипова [и др.]; отв. ред.: Ю. И. Коробов, Ю. Б. Рубин, В. И. Солдаткин]; Промстройбанк, Моск. междунар. ун-т бизнеса и информ. технологий, Ассоц. экон. вузов. - М. : Соминтэк, 2012. – 750 с.

6. Банковское дело: учебник / О. И. Лаврушин. - М.: Финансы и статистика, 2010.. - 576 с.

7. Банківська система: навч. посіб. / П.М.Карась, Н.В.Приходько, О.В.Пащенко, Л.О.Гришина.- Херсон: ОЛДІ, 2015, 2013. 292 с.

8. Батракова Л.Г. Экономический анализ деятельности коммерческого банка: учебник / Л.Г. Батракова. – 2-е изд., перераб. И доп. – М.: Логос, 2011. – 368 с.

9. Белова І. В. Організація контролю в банку [Текст]: навчальний посібник / І. В. Белова. – Суми : Університетська книга, 2010. – 302 с.

10. Бычков В. Проблемы возвратности банковских кредитов / В. Бычков // Финансовый бизнес. –2011. –№ 9. – С. 42.

11. Вовк В. Я. Кредитування і контроль: навчальний посібник / В. Я. Вовк, О. В. Хмеленко. - К. : Знання, 2008. - 463 с.

12. Герасимович А. М. Аналіз банківської діяльності: навч. посіб. / А. М. Герасимович, М. Д. Алексеєнко, І. М. Парасій–Вергуненко та ін.; За ред. А. М. Герасимовича. – К.: КНЕУ, 2004. – 599 с.

13. Грищенко Т.В. Проблеми формування та реалізації кредитної політики комерційних банків / Т.В. Грищенко, О.А.Падалко // Вісник КНУ ім. Т.Шевченка. – 2005. - №79. – С.12-15

14. Гуцал І. С. Дієвість кредитного механізму в економіці України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. екон. наук : спец. 08.04.01 / І. С. Гуцал. –

Київ, 2004. – 31 с.

15. Гуцал І.С. Банківське кредитування ринку в суб'єктів трансформаційній економіці України / І.С.Гуцал. – Л.: ВАТ «БІЛЬ ОС», 2011.– 244 с.

16. Дані фінансової звітності банків України [Електронний ресурс] / Офіційний Національного банку України. – Режимдоступу: сайт http://www.bank.gov.ua/Bank_supervision/index.html. – Заголовок з екрану.

17. Дмитренко М.Г. Кредитування і контроль: навч. посіб. / М.Г. Дмитренко, В.С. Потлатюк. - К.: Кондор, 2011.- 296 с.

18. Довгань Ж. М. Фінансовий менеджмент у банку: навчальний посібник / Ж. М. Довгань. – Тернопіль: Економічна думка, 2006. – 306 с.

19. Довгий Н. Риск-менеджмент розничного кредитного портфеля банку [Текст] / Н. В. Довгий, Ю. Н. Гойденко. - Новосибирск: Издательство Новосиб. гос. ун-та экономики и упр., 2009. - 167 с.

20. Дяконова І. І. Удосконалення банківських операцій і попередження ризиків як умова зміцнення банківської системи України: Монографія / І. І. Дяконова. – Суми: Університетська книга, 2011. – 88 с.

21. Єпіфанов А.О. Операції банків: навчальний посібник / А. О. Єпіфанов, Н. Г. Маслак, І. В. Сало. – Суми : ВТД «Університетська книга», 2007. – 523с.

22. Жукова Н.В. Кредитная політика банку на рынке іпотечного кредитования: автореф. дис. ... канд. экон. наук 08.00.08 / Н.В.Жукова. – Санкт-Петербург , 2009. – 19 с.

23. Кабушкин С. Н. Управление банковским кредитным риском: учеб. пособие / С. Н. Кабушкин. - М. : Новое знание, 2011. - 336 с.

24. Карбівничий І.В. Оптимізація фінансового забезпечення механізму кредитної політики банку / І. В. Карбівничий //Економіка. Фінанси. Право. - 2012. - № 3. - С. 17-22

25. Карбівничий І.В. Теоретичні аспекти формування кредитної політики банку / Карбівничий І.В. // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: Збірник наукових праць. – Т. 17. – Суми: УАБС НБУ, 2006. – С. 264–270

26. Кігель В. Про визначення оптимального кредитного портфеля банку в умовах ризику неповернення коштів позичальникам / В. Кігель // Вісник Національного банку України. - 2013. - № 1. - С.15-17
27. Ковалев А.П. Безопасность кредитного портфеля: вопросы лимитирования [Текст] / А.П. Ковалев // Банковская практика за рубежом.- 2011.- № 12.- С. 69-84
28. Ковальов О.П. Стратегічне управління кредитними ризиками / О.П. Ковальов // Актуальні проблеми економіки. – 2012. – №5(59). – С.21–31.
29. Колодізєв О.М. Фінансовий менеджмент у банках: концептуальні засади, методологія прийняття рішень у банківській сфері [Текст] / О.М. Колодізєв, І.М. Чмутова , І.О Губарєва.- Х.: ВД "ІНЖЕК", 2004.- 408 с.
30. Кредитування та ризики: Навчальний посібник / М.П.Денисенко, В.М.Домрачев, В.Г.Кабанов [і ін.]. – К.: «Видавничий дім «Професіонал», 2008. – 480 с.
31. Кравець Л. Г. Организация системы управления кредитным портфелем в банке: автореф. дис. ... канд. экон. наук : 08.00.10 / Л. Д. Кравец. - Саратов: [б. и.], 2005. - 19 с.
32. Криклій О.А. Управління кредитним ризиком банку: монографія / О.А. Криклій, Н. Г.Маслак. – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2012.- 86 с.
33. Кузнецов С.В. Кредитный портфель банка и оценка его качества / С.В. Кузнецов // Банковские услуги (рус.). – 2007. – №12. – С.29–36.
34. Лагутін В.Д. Кредитування: теорія і практика: навчальний посібник/ В. Д. Лагутін. - 4-е вид. стереот. - К.: Знання, 2004. - 215 с. - (Вища освіта ХХІ століття).
35. Любар О.О. Кредитна політика банків: види та моделі / О.О. Любар // Вісник Університету банківської справи національного банку України. Серія: Проблеми розвитку фінансово-кредитної системи в сучасних умовах. – 2010. – № 3 (9). – С. 183-185.
36. Майорова Т. В. Банківське кредитування інвестиційних проектів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. экон. наук : спец. 08.04.01 / Т. В.

Майорова. – К., 2010. – 19 с.

37. Мищенко, А. В. Методология управления кредитным риском и оптимальное формирование кредитного портфеля [Текст] / А.В.Мищенко, А.С.Чижова // Финансовый менеджмент. - 2008. - № 1. - С. 91-104.

38. Новосик В.М. Охорона праці / Новосик В.М. – К.: КНЕУ, 2009. – 407 с.

39. Новосельцева М.М. Формирование кредитной политики коммерческого банка: автореф. дис. ... канд. экон. наук: 08.00.10 / Т.В.Родичева. – М., 2010. – 21 с.

40. Пещанская И.В. Организация деятельности банка. / И.В. Пещанская. – М.КРОНОС, 2011. – 651с.

41. Пасічник І. Розробка аналітичного інструментарію оцінки ефективності кредитної політики банку / І. Пасічник, В. М. Вовк // Вісник Національного банку України. - 2011. - № 1. - С.36-39

42. Павленко Т.С. Кредитная політика банков и ее влияние на банковскую деятельность: автореф. дис. ... канд. экон. наук: 08.00.10 / Т.С.Павленко. – Ростов на Дону, 2010. – 20с.

43. Панова Г. С. Кредитная політика банка / Г.С.Панова. – М.: ДИС, 2007. – 356 с.

44. Парасій–Вергуненко І. М. Аналіз банківської діяльності: навч.–метод. посіб. / І. М. Парасій–Вергуненко; Мін–во освіти і науки України, КНЕУ. – К.: КНЕУ, 2013. – 347 с.

45. Подік С. М. Кредитна політика банку. Теорія і практика: навч. посіб. [для студ. вищих навч. закл.] / С. М. Подік; Львів. банк. ін-т Нац. банку України. – К.: ФАДА, ЛТД, 2007. – 254 с.

46. Примостка, Л. О. Фінансовий менеджмент у банку: підручник / Л. О. Примостка; Мін–во освіти і науки України, КНЕУ. – К. : КНЕУ, 2004. – 468 с.

47. Про порядок регулювання діяльності банків в Україні [Електронний ресурс] : Інструкція, затверджена постановою Правління НБУ від 28.08.2001 № 368. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1028.722.39&nobreak=1>. – Назва з домашньої

сторінки Інтернету.

48. Про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями [Електронний ресурс] : Положення, затверджене постановою Правління НБУ від 25.01.2012 № 23. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0231-12/print1330673875129694>. – Назва з домашньої сторінки Інтернету.

49. Пытьева, А.П. Кредитная політика как інструмент снижения уровня кредитного риска / А.П. Пытьева // Финансы, денежное обращение и кредит. – 2011. - № 12 (73). – С.343-346

50. Рахов Б.А. Безпека життєдіяльності / Рахов, Б.А.– К.: Кондор, 2010.–384с.

51. Родичева Т.В. Кредитная політика банков в условиях макроэкономической нестабильности: автореф. дис. ... канд. экон. наук 08.00.08 / Т.В.Родичева. – М., 2009. – 22с.

52. Терехова, Н.В. Кредитная политика банка как элемент оптимизации кредитного портфеля / Н.В. Терехова // ВЕСТНИК ОГУ №10(92) / октябрь`2008. – С.121-127

53. Терновская Е.П. Формирование кредитной политики банка: проблемы, направления развития / Е.П.Терновская, М .М.Новосельцева// Финансовый журнал. - 2010. - № 2. - С.119-128.

54. Третьяков, А. И. Совершенствование банка : автореф. канд. экон. наук: 08.00.10 / А. И. Третьяков. - Екатеринбург : [б. и.], 2005. - 25 с.

55. Фатьянова А. А. Кредитный портфель банка: стратегический, тактический и методический аспекты управления: автореф. канд. экон. наук: 08.00.10 / А. А. Фатьянова. - Саратов : [Издательский центр СГСЭУ], 2009. – 20 с.

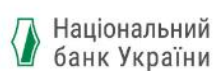
56. Циганов С. А. Банківська система України в умовах становлення ринкових відносин: питання теорії і практики: Монографія / С.А.Циганов. – К.: Товариство «Знання» України, 2009. – 200 с.

57. Шевченко Р.І. Кредитування і контроль: навч. посіб. / Р.І.Шевченко. - К.: КНЕУ, 2012.- 183 с.

58. Нікітін А. В. Маркетинг у банку : навч. посібник / А. В. Нікітін. – К. : КНЕУ, 2010. – 170 с.
59. Шанина А.Н. Проблемы и мероприятия в рамках совершенствования кредитной политики банка / А. Н. Шанина // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. Т. 20. - С.117-122
60. Щодо організації процесу формування управлінської звітності в банках України [Електронний ресурс]: рекомендації, схвалені постановою Правління Національного банку України від 06 вересня 2007 р. № 324. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=v0324500-07>. – Назва з домашньої сторінки Інтернету.
61. Школенко О.О., Іващенко А.Г. Сучасний стан, діюча практика та умови банківського кредитування малого та середнього підприємництва України. Економіка, фінанси, право. -2019. -№5. -С. 10-19.

ДОДАТКИ

Додаток А

Національний
банк України

Кількість клієнтів та рахунків в банках у 2018 році

78
банків

56,7 млн. осіб
клієнтів

94,3 млн.
рахунків

42,2 млн. осіб
населення України*

2,3 млн,
у т. ч. 1,3 млн. - ФОП
Суб'єкти господарської діяльності

54,4 млн
Фізичні особи

0,8 млн

Кількість емітованих
платіжних карток

59,2 млн

Рис. Кількість клієнтів та рахунків в банках України

Додаток Б

Розподіл кредитів, наданих суб'єктам господарювання за видами економічної діяльності станом на 01.10.2019 року

